

Fakulteta za pravo in ekonomijo
Podiplomski študijski program Poslovne vede

Matej Koren

USTAVNOSODNA PRESOJA NA PODROČJU
GOSPODARSKE IN SOCIALNE PRAVIČNOSTI

Magistrska naloga

Mentor: Prof. Dr. Dr. Klemen Jaklič (Oxford ZK, Harvard ZDA)

Ljubljana, 2024

Z A H V A L A

Zahvaljujem se družini in staršema, ki so me brezpogojno spodbujali in spremljali na poti ob pisanju magistrske naloge. Ob tej priliki bi se rad še lepo zahvalil mojemu mentorju Prof. Dr. Dr. Klemnu Jakliču (Oxford ZK, Harvard, ZDA) za vse odlične nasvete ter pomoč pri nastajanju magistrskega dela.

KAZALO

1. UVOD	5
2. USTAVNOSODNA DOKTRINA	7
2.1. Ustavnosodna doktrina ZDA.....	7
2.2. Nemška ustavnosodna doktrina.....	15
2.3. Slovenska ustavnosodna doktrina	18
2.3.1. Primeri načina uresničevanja pravice	19
2.3.2. Primeri posegov v pravico	21
3. TEORIJE PRAVIČNOSTI	24
3.1. Libertarizem	24
3.2. Socializem	29
3.3. Egalitarni liberalizem	31
3.4. Naravnopravna različica.....	34
3.5. Izpopolnjena vizija	35
3.5.1. Uvodne ugotovitve in nastavki teze.....	35
3.5.2. Teza izpopolnjene vizije	36
3.5.3. Zidaj hišo na skali	40
4. IZBOLJŠAVE USTAVNOSODNE DOKTRINE	43
4.1. Nujnost ustavnosodne vloge	43
4.2. Nujnost doktrinarnih sprememb/dopolnitev	44
5. EMPIRIČNA PRESOJA SPREJEMLJIVOSTI	49
5.1. (Ne)sprejemljivost – empirična preveritev.....	49
5.2. Metodologija	50
5.3. Rezultati in razprava	53
5.4. Sklep.....	60
6. ZAKLJUČEK	61
REFERENCE	64
POVZETEK	67
ABSTRACT	68
IZJAVA O AVTORSTVU	69
PRILOGA – IZPOLNJENI ANKETNI VPRAŠALNIKI	70

1. UVOD

Pred bralcem je magistrska naloga, v kateri obravnavam ustavnosodno presojo na področju gospodarske in socialne pravičnosti. V drugem poglavju orišem razvoj ustavnosodne presoje tega področja in njeno sedanje stanje v doktrini Vrhovnega sodišča ZDA, nemškega Zveznega Ustavnega sodišča in Slovenskega Ustavnega sodišča. Gre za prvo tovrstno primerjalnopravno predstavitev slovenskemu bralcu v slovenskem jeziku.

V tretjem poglavju pokažem, da rešitve na ravni ustavnosodne presoje dolgujejo svoje argumente in temeljitejše odgovore globlji in bogatejši ravni diskurza, ki ga predstavljajo vizije pravičnosti tega področja. Ko argumente različnih predstavljenih vizij pravičnosti predstavim ter nato soočim med seboj, se odpre pot izpopolnjeni viziji pravičnosti tega področja, ki jo argumentativno izdelam in zagovarjam kot mojo osrednjo tezo te magistrske naloge.

V četrtem poglavju pokažem, kako je na podlagi tako izpopolnjene vizije pravičnosti tega področja mogoče graditi izboljšave trenutne ustavnosodne doktrine tega področja, tako da bo ta v resnici sledila moralno kar najbolj intaktnim temeljem iz sfere pravičnosti, takšnim, ki do največje možne mere razvijejo človekovo gospodarsko svobodo in obenem do največje možne mere uresničijo pristno skrb za pomoči potrebne ter obenem na ta način sprostijo kar največjo možno mero pristnega enakega spoštovanja med sodržavljani.

V petem poglavju se naposled soočim z močnim, a pričakovanim protiargumentom o praktični nesprejemljivosti oziroma utopičnosti takšnih predlaganih izpopolnjenih temeljev in njihovih ustavnosodnih sprememb. Z empiričnim eksperimentom, ki ga izdelam, pokažem, da je tudi takšna skrb najverjetneje odveč, s tem pa svojo vizijo in njen prispevek nadalje utrdim.

Nalogo strnim z zaključkom, v katerem ocenim, kako uspešno je naloga uresničila zadane si cilje ter obenem orišem njene inherentne omejitve ter nadaljnje mogoče poti raziskav in dopolnitev v okviru tu začrtane smeri.

2. USTAVNOSODNA DOKTRINA

2.1. Ustavnosodna doktrina ZDA

Ameriško Vrhovno sodišče je posege v pravico do podjetniške svobode začelo presoјati konec devetnajstega stoletja. To je storilo sklicujoč se na pravno podlago določbe iz ameriške Ustave, ki govori o vsebinskem dolžnem pravnem postopanju (»substantive due process of law«). Štirinajsti amandma ameriške Ustave namreč določa, da se človekovo svobodo lahko omeji zgolj na podlagi takšnega dolžnega pravnega postopanja države. Ker je tudi pogodbeno svoboda del človekove svobode, ima država pri posegih vanjo torej določene vsebinske (in seveda tudi postopkovne) omejitve v skladu s katerimi je dolžna postopati.

Začetni precedenčni primer je Allgeyer proti Louisiani. Zakon države Louisiane je prepovedoval, da bi se lastnina iz te države zavarovala pri kakšni pomorski zavarovalniški družbi (»marine insurance company«) registrirani izven Louisiane, torej takšni, ki ne bi bila v celoti skladna z pravom Luissane. Podjetje E. Allgeyer & Co je svojo mednarodno pošiljko bombaža zavarovalo pri Atlantic insurance Company s sedežemom v New Yorku. Ta zavarovalniška družba ni imela licence za poslovanje v Luissani. Na podlagi kršitve zakona je bil Allgeyer obsojen na globo 3.000 USD (ekvivalent danjašnjih 87.000 USD). Na ravni države Luissane s pravnimi sredstvi ni uspel. Zato je naposled kršitev vsebinskega dolžnega postopanja iz 14. amadmaja k ameriški Ustavi zatrjeval še pred Vrhovnim sodiščem ZDA (Allgeyer proti Louisiani. 1897. 578-583).

Sodišče je soglasno odločilo v prid pravici do podjetniške (pogodbene) svobode. To je bila obenem prva odločitev Vrhovnega sodišča, s katero je razširilo pojem svobode iz štirinajstega amadmaja tako, da je ta poleg osebnostnih pravic vključeval tudi svobodo podjetništva oziroma pogodbene svobode zoper omejitve države. (Allgeyer proti Louisiani. 1897. 583-593; Gunther in Sullivan 1997, 460). Avtor te precedenčne odločitve, sodnik Rufus Peckham, je v jedru obrazložitve zapisal:

Svoboda, ki jo omenja [štirinajsti] amandma ne pomeni zgolj svobode državljana, da je varovan zoper fizično prisilo, kot npr. v primeru zapora. Ta pojem se razteza tudi na pravico državljana, da je svoboden v izvajanju vseh svojih psihičnih in fizičnih sposobnosti, tako da jih lahko uporablja svobodno na vse primerne načine, da živi in dela, kjer si to želi, da si zasluži za preživljanje na katerikoli pravno korekten način, da opravlja svoj poklic, ter da s tem namenom vstopa v vsa pogodbeno razmerja, ki so primerna, nujna in bistvena za uspešno uresničevanje zgoraj navedenih namenov in ciljev (Gunther in Sullivan 1997, 589).

Takšna vsebinsko široka razlaga obsega ustavne pravice do pogodbene svobode je imela velik vpliv na odločanje Vrhovnega sodišča v letih, ki so sledila. Vrhovno sodišče je bilo tako kmalu naprošeno, da na podlagi tako zastavljene ustavne pravice odloča v raznovrstnih okoliščinah številnih drugih primerov. Na takšni široki vsebinski podlagi je sodišče nato omejitve podjetniške (pogodbene) svobode s strani države praviloma razveljavljalo. To obdobje aktivističnega pristopa ustavnosodne kontrole na področju pogodbene svobode je znano pod imenom »The Lochner Era«, ali obdobje lochnerizma. Ime je dobilo po osrednjem primeru tega obdobja (Lochner proti New Yorku. 1905) Gunther in Sullivan 1997, 460-470).

V zadevi Lochner je šlo za presojo New Yorškega zakona, ki je prepovedoval zaposlovanje pekov za več kot deset ur dnevno in šestdeset ur tedensko. Lochner je bil obsojen in kaznovan, ker je kljub zakonski prepovedi omogočal, da so se peki v njegovi pekarni lahko zaposlili za več kot deset ur na dan in več kot šestdeset ur na teden (Gunther in Sullivan 1997, 460).

Sodišče je odločilo v korist pravice do podjetniške (pogodbene) svobode. Najprej je ugotovilo, da zakon neizbežno posega v pravico do sklepanja pogodb med delodajalcem in delojemalcem, pri čemer je splošna pravica do sklepanja pogodb v povezavi s poslovanjem delodajalca zaščitena s štirinajstim amandmajem (primer Allgeyer). Pravica do razpolaganja z delom na trgu (»do prodaje in nakupa dela«, kot se je slikovito izrazilo sodišče) je po razlagi sodišča iz varstva štirinajstega amandmaja v določenih okoliščinah sicer lahko v celoti izključena. Poleg tega obstaja tudi pristojnost zveznih držav, da to pravico, tudi ko jo štirinajsti amandma varuje, država lahko omeji iz razlogov zagotavljanja varnosti (»safety«), varovanja zdravja (»health«), morale (»morals«) in splošnega varstva (»welfare«) ljudi. Toda po mnenju sodišča se v primerih, ko se država za omejitev pravice sklicuje na svojo pravkar omenjeno pristojnost, postavi zelo pomembno vprašanje, katera od vrednot naj pretehta: ustavna pravica posameznika do dela ne glede na dolžino delovnega časa, kot si ga delavec izbere, ali pa pravica države,

da delavcu iz navedenih razlogov to svobodo omeji na omejeno število ur, ki jih sama predpiše (Lochner proti New Yorku. 1905. 53-54).

Seveda velja, kot je nadalje razložilo sodišče, da mora za prej omenjeno omejitveno pristojnost države obstajati meja, ki jo postavlja posameznikova pravica. V nasprotnem primeru štirinajsti amandma ne bi imel nobenega pomena, zakonodajalec zvezne države pa bi imel neomejeno moč. Dovolj bi bilo reči, kot je pojasnilo sodišče, da je bil sprejet kakršenkoli zakon z namenom, da bi obvaroval moralo, zdravje ali varnost ljudi. Trditev države o svoji pristojnosti omejevanja pravic iz teh razlogov bi tako postala zgolj izgovor (Lochner proti New Yorku. 1905. 56). Neizogibno se torej postavlja vprašanje, kot je ugotavljalo sodišče, ali je izvrševanje državne pristojnosti v nekem primeru pošteno, razumno in ustrezno, ali pa gre za ne nujno, nerazumno in arbitrarno omejevanje pravice posameznika do svobodnega odločanja o tem, ali se bo z delovnopravno pogodbo zavezal tako, kot se njemu samemu zdi primerno ali nujno z lastnega vidika in vidika vzdrževanja svoje družine (Lochner proti New Yorku. 1905. 56).

Po takšni uvodni razlagi je sodišče nato odločilo, da ni razumnega razloga za poseg v pravico posameznika oziroma njegovo pogodbeno svobodo. Kot je zapisalo, ni sporno, da naj bi peki glede intelektualnih in drugih sposobnosti ne bili enaki državljanom drugih poklicev, ali da niso sposobni uveljaviti svojih pravic in skrbeti zase brez pomoči države, ki bi se s tem vtikala v njihovo neodvisno presojo in ravnanje. Država ne more nastopati v vlogi skrbnika nekaterih skupin državljanov kot njenih nekakšnih oskrbovancev, kot da slednji ne bi imeli lastne svobodne volje. Kot je še razložilo sodišče, z vidika delovnega prava takšen zakon niti ne omenja, da bi varoval vrednote zdravja, niti ne predstavlja varstva morale, zagotavljanja varnosti ali splošnega varstva ljudi, z njim pa zakonodajalec prav tako ne uresničuje nobenega javnega interesa. Če bi iskali hipotetični cilj omejitve, bi, kot je obenem sodišče vendarle priznalo, to morda lahko bilo varovanje zdravja zaposlenega v pekarski dejavnosti. Toda, kot je v isti sapi nadaljevalo, zgolj gola trditev, da naj bi bila omejitev posredno povezana s takšnim morebitnim ciljem, zakona ne more napraviti ustavno skladnega. Zakon bi po presoji sodišča namreč moral biti bolj neposredno povezan z zasledovanim ciljem, kot njegovo neposredno sredstvo, pri čemer bi moral biti tudi sam cilj primeren in legitimen, sicer omejitev predstavlja prekomeren poseg v posameznikovo pogodbeno svobodo v zvezi z njegovim lastnim delom in voljo

(Lochner proti New Yorku 1905. 57-58). Ali kot je podrobneje argumentiralo sodišče samo:

Menimo, da je bila meja omejitvene pristojnosti države v tem primeru presežena. Po naši presoji ni nobene razumne podlage za stališče, da je takšna omejitev nujna ali primerna z vidika varovanja javnega zdravja ali zdravja zaposlenih na področju pekarske dejavnosti. Če bi zakon ostal v veljavi in če bi torej izpeljali načelo po katerem bi v delavčevo ali delodajalčevo pravico do sklepanja pogodb v zvezi z delom, kot jo varuje ustava, lahko posegli, potem se zdi, da sploh ne bi bilo več meje, ki bi jo zakonodajalec s svojimi omejitvami na nekem področju ne smel preseči. Menimo, da poklic peka ni eden tistih, ki bi bil sam po sebi zdravju nevaren poklic, tako da bi to predstavljalo podlago za zakonodajalčevo omejitveno pristojnost v zvezi s pravico do dela in posameznikovo pravico do pogodbene svobode, bodisi kot delavca ali delodajalca. Če pogledamo statistiko za vse dejavnosti in poklice, bi lahko ugotovili, da pekarska dejavnost ni tako zdravju prijazna kot katera druga, obenem pa je zdravju tudi manj škodljiva kot marsikatera tretja dejavnost. Na splošno se ni pekarske dejavnosti nikoli razumelo kot nezdrave. [...] Nekateri poklici so bolj in drugi manj zdravi. Toda, če bi zahtevali, da je nek poklic popolnoma in v celoti zdravju prijazen, potem sploh ne bi bilo poklica, ki ne bi postal predmet zakonodajalčevega omejevanja glede delovnega časa. Skoraj vsi poklici vplivajo na zdravje. Da bi lahko govorili o ustavno skladni omejitvi pravice s strani zakonodaje, mora torej obstajati nekaj več kot zgolj manjši vpliv na vrednoto zdravja. Žal pa je tako, da delo, na kateremkoli področju, nosi v sebi tudi elemente, ki zdravju niso prijazni. Toda, ali naj to pomeni, da naj bomo s tem že kar vsi v celoti prepuščeni na milost in nemilost političnih (zakonodajnih) večin? (Lochner proti New Yorku. 1905. 57-58).

Kot omenjeno zgoraj, so se po primeru Lochner v letih, ki so sledila, zvrstili številni primeri, ki so pravico do podjetniške oziroma pogodbene svobode širili naprej preko različnih področij omejitev. V primeru Coppage proti Kansasu (Coppage proti Kansasu 1915.) je pritožnik izpodbijal zakon države Kansas, ki je prepovedoval t.i. »yellow dog contracts« oziroma delovnopravne pogodbe, ki so kot pogoj zaposlitve zahtevale da se delavec ne bo pridružil kakšni delavski organizaciji [npr. sindikatu] ali (p)ostal njen član.

Vrhovno sodišče je odločilo, da je takšen zakon kršil dolžno pravno postopanje države iz štirinajstega amandmaja ustave ZDA. Pojasnilo je, da je pravica do pogodbene svobode del osebne svobode, ter pravice do zasebne lastnine. Kot je sodišče dodalo, bi moral biti tako hud poseg v omenjeno svobodo in enakost le te utemeljen v razumnih razlogih omejitvene pristojnosti države (»police powers«), ali pa je arbitraren in s tem protiustaven. Kansaško sodišče, ki je delodajalca Coppagea na podlagi presojanega zakona obsodilo, je trdilo, da je splošno znano, da so, ko gre za sklepanje delovno pravnih pogodb, delavci praviloma v finančno bolj odvisnem položaju kot pa delodajalci. S tem se je Vrhovno sodišče delno strinjalo, a je razložilo da v okoliščinah, v pravnem sistemu v katerem obstaja zasebna lastnina, vselej obstaja tudi neenakost usod in je zato torej vselej tako, da pogodbene stranke niso vedno v enakem položaju. V naravi stvari je, kot

je nadalje razložilo sodišče, da ni mogoče priznati pravice do pogodbene svobode in zasebne lastnine, ne da bi kot legitimne hkrati priznali tiste neenakosti iz naslova usod, ki so neizbežni rezultat teh pravic. Iz nespornega dejstva, da država teh pravic ne more neposredno izključiti torej tudi sledi, kot je zaključilo sodišče, da prav tako ne more tega storiti posredno – tako, da razglasi, da javni interes zahteva odpravo tistih neenakosti, ki so na ravni in neizogibni rezultat obstoja omenjenih pravic (Coppage proti Kansasu 1915. 2).

V primeru Adkins proti Children's Hospital (Adkins proti Children's Hospital 1923) je Vrhovno sodišče odločilo, da je zakon zveznega okrožja Kolumbije (District of Columbia) s predpisom zajamčene minimalne plače za ženske kršil določbo o dolžnem pravnem postopanju države iz Ustave ZDA.

Vrhovno sodišče je najprej razložilo, da je pravica do pogodbene svobode del svobode omenjene v amandmaju k Ustavi ZDA, ki zagotavlja dolžno pravno postopanje vselej, ko je poseženo v pravico do življenja, svobode in lastnine. Obenem je ponovilo, da ta svoboda seveda ni absolutna. Je predmet številnih omejitev, ki so legitimne in nujne. Toda, kot je sodišče poudarilo, je pogodbena svoboda kljub temu pravilo, medtem, ko morajo biti omejitve izjema; omejitvena pristojnost zakonodajalca je tako upravičena ob dejstvu izjemnih okoliščin (Adkins proti Children's Hospital 1923. 62).

Sodišče je nato presodilo, ali takšne okoliščine v tem primeru obstajajo. Razložilo je, da paternalistično stališče o inferiornosti oziroma manjši sposobnosti žensk, ki je sicer tudi v družbi postopoma vse manj prisotno, ne more biti podlaga za tovrstno omejitev s strani državne oblasti. Pri tem se je naslonilo na volilno pravico žensk, ki je bila izborjena v nekaj letih pred odločitvijo in spremenjene okoliščine v zvezi s pogodbenim, političnim in civilno pravnim statusom žensk, ki naj bi v času odločanja že presegel stare paternalistične vzorce (Adkins proti Children's Hospital 1923. 62; Gunther in Sullivan 1997, 552-554).

V tistem času, začetku tridesetih let prejšnjega stoletja, je nato nastopila velika gospodarska kriza. Da bi ameriško gospodarsko izvlekel iz krize, je predsednik Roosevelt predlagal vrsto državnih gospodarsko-socialnih ukrepov, ki so znani pod imenom New

Deal. Ker je takšna aktivistična vloga države predstavljala velik poseg v gospodarstvo, ključno z do tedaj široko razumljeno podjetniško svobodo, so bile leta 1934 vse oči Rooseveltove administracije uprte v odločanje Vrhovnega sodišča v zadevi Railroad Retirement Board proti Alton Railroad Company. V tej zadevi, ki je sicer izhajala še iz obdobja pred New Dealom, je Vrhovno sodišče odločalo o ustavnosti podobnih omejitev, kot jih je predvidevala tudi vrsta reform v okviru New Deal-a. Šlo je za vprašanje obveznega pokojninskega zavarovanja za delavce v železničarski panogi. Če bi Vrhovno sodišče to omejitev pogodbene oz. podjetniške svobode spoznalo za protiustavno, bi to pomenilo slabo popotnico tudi za celoten reformni paket New Deal-a.

Vrhovno sodišče je nato v resnici presodilo, da je omenjena obvezna pokojninska shema v neskladju z Ustavo, ker prekomerno omejuje pogodbeno svobodo (Railroad Retirement Board proti Alton Railroad Company. 1935. 295 U.S. 330). S takšnim pristopom sodišča se Rooseveltova administracija iz opisanih razlogov ni bila pripravljena sprijazniti. Začel se je eden najhujših spopadov med Predsednikom Združenih držav in Vrhovnim sodiščem ZDA, znan po imenu »The Switch in time that saved nine«. V letih 1935 do 1936 je naprej sodišče z večino 5:4 začelo razveljavljati posamezne zakone tudi iz programa New Deal. Predsednik Roosevelt se je na to odzval s predlogom zakona, ki je predvideval povečanje števila Vrhovnih sodnikov iz tedanjih 9 na 15. To je znano pod imenom »court-packing plan«, oziroma načrt nadigranja ustaljenega doktrinarnega ustavnosodnega pristopa glede pogodbene svobode preko povečanja števila Vrhovnih sodnikov, ki bi bolj ustrezali stališčem predsednika Roosevelta in bi bili pripravljene pogodbeno svobodo razlagati ožje, tako da ta ne bi ogrozila New Deal-a.

Samo dva meseca po tem, ko je predsednik Roosevelt v postopek tudi formalno vložil omenjeni predlog za spremembo zakona, je Vrhovno sodišče marca 1937 odločilo v zadevi West Coast Hotel Co. proti Parrish. V tej doktrinarno precedenčni zadevi, sta si dva od sodnikov premislila. S tem naj bi obvarovala sodniško neodvisnost zoper grožnjo predsednikovega povečanja števila sodnikov Vrhovnega sodišča (v luči spremembe do sprejetja predsednikovega zakona ni prišlo), obenem pa sta s tem pristala na to, da je z odločitvijo v zadevi West Coast Hotel Vrhovno sodišče v celoti spremilo svojo do tedaj štirideset let ustaljeno doktrino. V zadevi West Coast Hotel je takšna nova večina namreč zakonsko zahtevo po minimalni plači spoznala za ustavnoskladno, s tem pa neposredno

razveljavila svojo prejšnjo, zgoraj predstavljeno, odločitev v zadevi Adkins vs. Children's Hospital. (West Coast Hotel Co. proti Parrish. 1937. 300 U.S. 379) Še več, takšen nenaden zasuk v doktrinarnem pristopu je posredno pomenil konec celotnega dotedanjega pristopa k strogi ustavnosodni presoji tega področja. Takšen konec obdobja Locherizma («Lochner Era») je predsedniku in ameriški javnosti sporočil, da v svojem bistvu državni gospodarsko-socialno ukrepi niso več pod vprašajem.

Zaradi njenega precedenčnega pomena si odločitev v zadevi West Coast Hotel pogledjmo podrobneje tudi po vsebini. Sobarica Elsie Parrish je delala v washingtonskem hotelu katerega lastnik je bila družba West Coast Hotel Company. Družbo je tožila, ker ji je za njeno delo izplačala manj kot je predvideval zakon o minimalni plači v državi Washington. Prvo stopenjsko sodišče se je naslonilo na primer Adkins in tožbi ni ugodilo, Vrhovno sodišče države Washington pa je to odločitev razveljavilo, zato se je družba West Coast Hotel pritožila na Vrhovno sodišče ZDA.

V skladu z opisanim nenadnim doktrinarnim zasukom je Vrhovno sodišče odločilo, da Ustava dovoljuje omejitve oziroma pogodbene svobode kadar te omejitve varujejo zdravje (health), varnost (safety), družbeno moralo (morals) in socialno zaščito (welfare) ranljivih skupin.

V jedru odločitve je zapisalo:

Ustavna odločba, na katero se pritožnik sklicuje, je določba o dolžnem pravnem postopanju iz štirinajstega amandmaja...Zatrjevana kršitev naj bi odrekla pravico, do pogodbene svobode. Kaj točno je ta svoboda? Ustava ne omenja pogodbene svobode, govori le o svobodi ter prepoveduje posege vanjo brez dolžnega pravnega postopanja. Ob prepovedi takšnih posegov, pa Ustava ne varuje absolutne in neomejene svobode. Gotovo ima svoboda v vsaki fazi razvoja svojo zgodovino ter pomen. Toda svoboda, ki jo Ustava varuje, je svoboda v okviru družbene ureditve, ki terja pravno zaščito zoper nevarnosti, ki grozijo zdravju, varnosti, morali in socialni varnosti. Svoboda, ki jo varuje Ustava je torej neizogibno predmet omejitev v skladu z takšnim dolžnim pravnim postopanjem in takšnimi omejitvami, ki so glede na posamezno varovano vrednoto nujne in v interesu nujnosti... Ocenjujemo, da so ta stališča utemeljena in da je bila odločitev v primeru Adkins odstop od teh ustavnih načel (West Coast Hotel Co. proti Parrish 1937. 300 U.S. 391-392).

To spremembo dolgoletne doktrine je Vrhovno sodišče nato še dodatno potrdilo aprila 1938 v svoji odločitvi v zadevi United States proti Caroline Products Co., pri čemer je v opombi 4 te sodbe, najslavnejši opombi v zgodovini ustavnega prava, obenem pojasnilo,

h katerim področjem bo vseeno pristopalo z nezadržano, strogo presojo. To so področja (1) izrecnih zapovedi kakšne ustavne določbe, kot na primer tistih iz listine pravic (Bill of Rights) k ameriški Ustavi, (2) zakonodajnih omejitev demokratičnega procesa in (3) zakonodajnih posegov v položaj manjšinskih skupin, kot npr. verskih, narodnostnih in rasnih ter drugih manjšin, ki bi jim demokratični proces, kjer prevlada večina, sam po sebi nujno ne nudil zadostnega varstva («discrete and insular minorities») (United States proti Caroline Products Co.. 1938. 304 U.S. 144).

V tej zadevi je Vrhovno sodišče presojalo zvezni zakon, ki je prepovedal, da bi v okviru proste trgovine trgovci preko meja posamezne zvezne države pošiljali tako imenovano obogateno mleko (filled milk, posneto mleko z dodanimi ne mlečnimi maščobami). Družba, ki je trgovala z obogatenim mlekom, je med drugim zatrjevala, da je takšen zakon v nasprotju z dolžnim pravnim postopanjem iz štirinajstega amandmaja k Ustavi ZDA.

V skladu z omenjeno spremembo doktrine je v jedru svoje odločitve Vrhovno sodišče odločilo, da je takšna zakonodaja znotraj polja proste presoje zakonodajalca, če le zanjo obstaja kak razumen razlog. Zakonodajalčeva presoja je bila podprta z nekaterimi dokazi s področja javnega zdravja ter ni bila ne arbitrarna in ne nerazumna. Takšno izrazoslovje sodišča jasno potrjuje spremembo ustavnosodnega pristopa k temu področju, ki zdaj za ustavno skladnost državnih omejitev zahteva zgolj obstoj razumnega (ne arbitrarnega) in ne nujnega razloga.

Ta dvojni pristop sodišča iz Opombe 4, ki na nekaterih področjih ohranja strogo presojo, na drugih pa je začrtal zadržano, je imel na nadaljnji razvoj izjemen vpliv. Iz naslova vsebinskega dolžnega pravnega postopanja vse od leta 1937 na področju gospodarsko socialnih omejitev (economic regulation) Vrhovno sodišče do danes ni razveljavilo niti enega zakona (Gunther in Sullivan 1997, 482-483). So pa Vrhovna sodišča zveznih držav, ob sklicevanju na podobne določbe svojih državnih ustav, nadaljevale z bolj strogim pristopom in bolj pogosto razveljavljale tovrstno zakonodajo (Gunther in Sullivan 1997, 483).

Ta prenovljeni doktrinarni pristop predpostavlja, da bo na področju gospodarsko socialnih omejitev zakonodajna veja oblasti kljub širokemu polju proste presoje dovolj

modra, da bo ob zagotavljanju določene mere socialnih pravic in socialnega varstva v dovoljšni meri upoštevala tudi podjetniško oziroma pogodbeno svobodo. Ameriško volilno telo, tako na zvezni ravni kot na ravni zveznih držav, se je tekom desetletij od spremembe doktrine v resnici pokazalo za takšno, ki ni naklonjeno izboru politične večine s prekomerno željo po omejevanju podjetniške oziroma pogodbene svobode. Vrhovno sodišče je v takšnih razmerah lahko obdržalo svoj zadržani pristop, po katerem na tem področju omejitve razveljavi zgolj, če bi le-te ne imele nobene razumne zveze s ciljem in predmetom urejanja.

Kljub temu se v stroki in literaturi vseskozi pojavljajo dvomi v tovrsten pristop dvojnega standarda doktrine Vrhovnega sodišča. Zakaj bi na nekaterih področjih, o katerih Ustava prav tako ne govori izrecno, omejitve presojali strogo, na drugih (podjetniška oziroma pogodbeno svoboda) pa zadržano? (McCloskey 1962). In še pomembneje, ali ne obstaja morda srednja pot, po kateri bi bilo omejitve na tem področju mogoče presojati bolj strogo, obenem pa se izogniti nevarnosti Lochnerisma, tj. zdrsa v vseobsežno strogo presojanje omejitev na tem področju? Ne samo, da v to smer razvoja vsake toliko prigovarja del ameriške ustavnopravne stroke, ampak, kot bomo videli v nadaljevanju, je takšen vmesni pristop k presoji omejitev na tem področju značilen za ustavna sodišča nekaterih evropskih držav.

2.2. Nemška ustavnosodna doktrina

Že Weimarska ustava je vsebovala opis modela nemškega socialno tržnega gospodarstva. Nasprotno pa je po II. svetovni vojni nemški temeljni zakon (*Grundgesetz*, oziroma Ustava Zvezne republike Nemčije) opustil izrecno opredelitev gospodarske ureditve. Čeprav slednje torej ni najti v nemški Ustavi, pa iz njenih različnih določb vseeno izhaja, da Nemčija kot svobodna demokratična družba zagotavlja oboje, socialno državo, kot tudi svobodno gospodarsko pobudo.¹

¹ Več o tem npr. Papier H-J, Simpozij bavarskega državnega ministrstva za gospodarstvo, infrastrukturo, promet in tehnologijo, 28. julij 2009. Povzeto v Hren M, »Omejevanje svobodne gospodarske pobude v Nemčiji – primerjalna analiza«, 2017, analiza primerjalno pravne službe Ustavnega sodišča, hrani avtor.

Temeljni zakon v svojem prvem odstavku 14. člena tako varuje zasebno lastnino, kamor sodi tudi lastnina, ki ima svoj vir v podjetništvu, pri tem pa poleg tega vira varuje tudi njeno nadaljnjo gospodarsko uporabo v praksi. Nadalje, 12. člen zagotavlja posamezniku svobodno izbiro poklica, s tem pa ne le splošne pravice do svobodne izbire poklica in izobrazbe, ampak tudi podjetniško svobodo kot eno od konkretnjših oblik varovane izbire poklica. Isti člen prav tako varuje svobodno konkurenco med podjetji, ki nastopajo na trgu (BVerfG 32, 31; Hren, 2017). Poleg tega prvi odstavek 2. člena temeljnega zakona zagotavlja pravico posameznika do splošne svobode ravnanja. Gre za pravico, ki pride v poštev takrat, ko Ustava nima kakšne druge določbe, ki bi neko pravico izrecno opredeljevala. Pravica do splošne svobode ravnanja vključuje vse oblike človekove svobode, ki jih ustavne določbe izrecno ne definirajo, v svobodni demokratični družbi pa so del varovane svobode. Med temi so tudi svoboda sklepanja pogodbenih razmerij, obrtniška in podjetniška svoboda, svobodna potrošnja, svoboda udeležbe na finančnih trgih ipd. S takšnim obsegom varstva pravica do splošne svobode ravnanja torej jasno in znatno varuje posameznikovo sfero svobodnega ravnanja tudi na področju njegovega ekonomskega udejstvovanja.

V razmerju do teh ustavnih pravic in svoboščin, ki zagotavljajo jedro svobodne gospodarske pobude, imajo načelo socialne države in iz njega izvedene socialne pravice obvezno korekturno funkcijo. Vendar pa mora tudi ta ustavno zahtevana socialna razsežnost upoštevati temelj, ki je v zagotavljanju človekove svobode, ta pa je tudi na gospodarskem področju. Socialni ukrepi države zato lahko človekovo pravico, da svobodno razvija svojo osebnost tudi na gospodarskem področju, omejijo samo tedaj, ko gre za upravičen (legitimni) javni interes skupnosti in takšna omejitev glede na nasprotujoče si vrednote ni prekomerna (Ambrosius 2001, 90-91; Hren 2017).

Ključno vprašanje seveda je, kako vedeti, kdaj je omejitev prekomerna in kdaj ne. Nemško Zvezno ustavno sodišče se je za začetni odgovor na to vprašanje zateklo k razlikovanju med t. i. posegom v podjetniško svobodo in omejitvijo, ki predstavlja zgolj oblastno določitev t. i. načina uresničevanja te ustavne pravice. Ko bi šlo za poseg, bi bila ustavnosodna presoja prekomernosti bolj stroga in obratno, ko bi šlo le za določitev načina uresničevanja pravic, pa bi bila ustavnosodna presoja bolj zadržana in možnost oblastnega omejevanja posledično večja. V praksi to pomeni, da bi znaten del primerov

iz kategorije posegov ne prestal ustavnosodnega testa (ti primeri omejitev bi bili spoznani za protiustavne), v kategoriji načina uresničevanja pravice pa bi, razen morda res redkih izjem, omejitve prestale ustavnosodni test prekomernosti. Če v tem drugem delu nemški pristop spominja na zadržan pristop ameriške doktrine glede presoje podjetniške svobode po obratu doktrine v primeru Carolene Products, pa prvi del nemškega pristopa kaže na večjo strogost ustavnosodne korekcije oblastnega omejevanja podjetniškega področja in je s tem bliže ameriškemu pristopu pred obratom doktrine. O tem, zakaj je, nekoliko paradoksalno (ameriški sistem je v primerjavi z evropskimi manj socialno in bolj podjetniško naravnani) to tako, bom več razmišljal v nadaljevanju. Na tem mestu me zanima zgolj deskriptivni primerjalnopravni vidik ustavnosodnih doktrin.

Začetna odločitev o tem, ali gre pri neki oblastni omejitvi za poseg ali pa le za določitev načina uresničevanja pravice, je največkrat odvisna od same intenzivnosti omejitve. (BVerfGE 50, 290; Hren 2017, 4). Zgolj negativni učinki na zasledovanje podjetniškega cilja, ki bi jih imela oblastna omejitev nekega drugega (s podjetništvom nepovezanega) ravnanja, praviloma ne predstavljajo tako intenzivne omejitve, da bi šlo tudi za poseg za pravico do podjetniške svobode. Nasprotno, pa neposredna oblastna omejitev same avtonomije podjetniškega ravnanja kot take praviloma predstavlja dovolj intenzivno omejitev, da jo sodišče šteje za poseg (Hren 2017, 4). Nadalje so razlikovalni kriteriji za poseg in način uresničevanja tudi kvalitativne in kvantitativne omejitve podjetniške svobode. Med tem ko kvantitativne omejitve praviloma predstavljajo zgolj oblastno določitev načina uresničevanja pravice, kvalitativne omejitve praviloma predstavljajo poseg v samo jedro podjetniške svobode (Hren 2017, 4). Iz dosedanje ustavnosodne prakse nemškega Zveznega ustavnega sodišča izhaja, da v to jedro pravice med drugim primeroma sodijo podjetniška razpolagalna svoboda, svoboda investiranja in proizvodnje, vstopa na trg in tržnega udejstvovanja, rasti, določanja cen organizacije in prodaje. Ko oblastna omejitev kakšnega od teh posamičnih delov podjetniške svobode bistveno omeji ali v celoti izključi, nemška ustavnosodna presoja to označi za poseg v samo jedro podjetniške svobode, čemur sledi zgoraj omenjena stroga presoja prekomernosti (Hren 2017, 4).

Ko pa oblastna omejitev ne prizadene samega jedra podjetniške svobode, nemška ustavnosodna presoja to označi za zgolj »tehnično omejitev« in s tem za oblastno

določitev načina uresničevanja pravice do podjetniške svobode (Hren 2017, 4). V zadevi BVerfGE 65, 237 je Zvezno ustavno sodišče npr. presojalo zakon, ki je urejal oglaševanje tobačnih izdelkov. Zakon je prepovedoval oglaševanje na radiju in televiziji. Sodišče je presodilo, da gre za primer omenjene tehnične omejitve, saj je takšna prepoved podjetjem še vedno omogočala širok manevrski prostor za oglaševanje tobačnih izdelkov v drugih medijih in splošno na trgu. (BVerfGE 65, 237; 248; Hren 2017, 4-5). Podobno gre za tehnične omejitve v primerih zakonsko določenih omejitev obsega proizvodnje, če le te sledijo razumnim ciljem in niso neobičajno stroge (BVerfGE 65, 237; 248; Hren 2017, 4-5).

Kljub obstoju teh osnovnih razmejitvenih kriterijev, pa ločitev na poseg in določitev načina uresničevanja pravice ni vselej določna. Včasih gre za način uresničevanja, ki pa preraste v poseg zgolj zato, ker sicer legitimno urejanje nekega področja izven podjetništva ali nebitvenega dela podjetništva, vseeno učinkuje tako, da npr. znatno zmanjšuje rentabilnost podjetniškega udejstvovanja. Nemško zvezno Ustavno sodišče je v takih primerih že večkrat poudarilo pomen rentabilnosti podjetniškega udejstvovanja kot ključni kriterij za presojo intenzivnosti omejitve podjetniške svobode (BVerfGe 82; 209; BVerfGe 30, 292; BVerfGe 39, 210; Hren 2017, 5). To pa seveda po drugi poti zgolj odpira osnovno dilemo razlikovanja med posegom in načinom uresničevanja: kdaj je omejitev rentabilnosti dovolj intenzivna, da predstavlja poseg in kdaj je še dovolj blaga, da predstavlja zgolj določitev načina uresničevanja pravice. To vprašanje dostikrat nima jasnih odgovorov in tako v praksi različni sodniki nanj odgovarjajo povsem različno in celo od primera do primera drugače. To postavlja pod vprašaj samo smotrnost trenutne doktrine, ki ločuje med posegom in določitvijo načina uresnitve pravice. K temu se bom vrnil kasneje, ko bom z normativnega vidika ocenjeval ustreznost trenutnega doktrinarnega pristopa ustavnih oziroma vrhovnih sodišč k temu področju. V tem delu naloge je moj namen zgolj opisni.

2.3. Slovenska ustavnosodna doktrina

Po neposrednem vzoru nemške tudi slovenska ustavnosodna doktrina ločuje med posegom v pravico do svobodne gospodarske pobude in ureditvijo načina uresničevanja

le-te. Oboje predstavlja določeno omejitev pravice, pri čemer je način uresničevanja tista omejitev, ki vzpostavi nujni pravni okvir za to, da ta pravica v praksi sploh lahko živi, poseg pa, nasprotno, predstavlja mnogo hujšo omejitev, ki gre preko vzpostavitve nujnega pravnega okvira namenjenega uresničevanju te pravice.

Kadar gre za predpis načina uresničevanja pravice, se tudi v slovenski ustavnosodni praksi uporablja zadržana presoja - test razumnosti, kar sovпада z zadržanim testom (sedaj veljavno doktrino) iz ZDA po spremembi doktrine Lochner vse od konca tridesetih let prejšnjega stoletja naprej. Kadar pa gre za poseg v pravico, se v Sloveniji uporablja stroga presoja - omejitev mora zadostiti testu sorazmernosti.

Z vidika rezultata odločanja o ustavni (ne)skladnosti je torej ključna že presoja, ali gre pri presojanem predpisu za določitev načina uresničevanje pravice, ali pa za poseg. Kadar namreč gre za način uresničevanja, je ureditev v praksi vselej ustavnoskladna (v nasprotju z Ustavo bi bila le, če zanjo ne bi bilo mogoče najti prav nobenega razumnega razloga, kot npr. ureditev, da prevozne storitve lahko opravljalo zgolj ženske ali zgolj moški). Pri načinu uresničevanja torej ni presoje glede na test sorazmernosti, ki se uporablja zgolj v primerih posegov v to pravico, kar pa, nasprotno, dostikrat vodi do razveljavitve predpisa – stroga presoja.

Kljub temu, da gre pri presoji, ali ureditev predstavlja poseg ali pa način uresničevanja torej za ključno vprašanje, saj je od tega praviloma odvisen rezultat ustavnosodne presoje, Ustavno sodišče priznava, da je meja med posegom in načinom uresničevanja »prožna in težko določljiva« (Ustavno sodišče Slovenije U-I-66/08, tč.83).

2.3.1. Primeri načina uresničevanja pravice

V primeru U-I-49/94 je pobudnik izpodbijal zakonske določbe o minimalnem osnovnem kapitalu gospodarskih družb. V bistvu je šlo za argument, da se podjetniško pobudo, ker je svobodna, lahko opravlja tudi v obliki družb, ki jih zakon ne predvideva, na primer takšnih, ki ne zadostijo pogoju minimalnega kapitala glede na vrsto oziroma tip posamezne družbe.

Ustavno sodišče je odločilo, da je določitev vrste oziroma tipov posameznih družb v izpodbijanem zakonu nujna za vzpostavitev učinkovitega uresničevanja te pravice v praksi. Zato je v tem primeru omejitve šlo za zakonodajalčev način uresničevanja pravice do svobodne gospodarske pobude in ne za poseg vanjo:

Družba se šteje kot gospodarska družba samo, če je organizirana v eni od pravno-organizacijskih oblik, ki jih določa zakon (numerus clausus, tretji odstavek 1. člena ZGD). Določanje pogojev za ustanovitev gospodarske družbe ne pomeni poseganja v svobodo gospodarske pobude in tudi ne omejevanja pravice vsakogar, da tako družbo ustanovi. Na podlagi 74. člena Ustave se z zakonom predpišejo oblike gospodarskih organizacij in pogoji za njihovo ustanavljanje. Z zakonom urejena tipologija gospodarskih subjektov je nujna za pravno ureditev trga ter za odvijanje pravnega prometa in s tem za pravno varnost. Zakon lahko predpiše tudi nove tipe gospodarskih organizacij in pri tem postavi zahteve in roke za prilagoditev obstoječih gospodarskih subjektov novi zakonodaji ter v končni posledici tudi likvidacijo tistih pravnih oseb, ki svoje organiziranosti v določenem roku ne bi prilagodile novi ureditvi oziroma novi organiziranosti gospodarskih organizacij (Ustavno sodišče Slovenije U-I-49/94, točka 3).

V primeru U-I-306/98 je Ustavno sodišče presojalo zakon o graditvi objektov. Ta je na novo določil subjekte, ki lahko opravljajo dejavnost projektiranja, ter pogoje, ki jih morajo za opravljanje dejavnosti ti subjekti izpolnjevati. Pobudniki so bili organizirani pravnoformalno v obliki zadruga, zakon pa za takšne subjekte ni predvidel možnosti opravljanja projektantske dejavnosti. Ustavno sodišče je odločilo, da izključitev dejavnosti glede na pravno formalno organizacijsko obliko gospodarskega subjekta ne predstavlja posega v pravico, ampak gre za določitev načina uresničevanja le-te. Pobudniki se lahko preoblikujejo v takšno pravnoformalno organizacijsko obliko, ki omogoča opravljanje projektantske dejavnosti. Po oceni Ustavnega sodišča do posega v ustavno pravico zato ni prišlo.

Zakon o graditvi objektov je na novo določil subjekte ter kakšne pogoje je pri tem potrebno izpolnjevati za izvajanje dejavnosti projektiranja. Prvotno v krog subjektov, ki lahko opravljajo dejavnost projektiranja, niso bili vključeni pobudniki, kateri so pravnoformalno po obliki zadruga. Ustavno sodišče je posredovalo sporočilo, da ne gre za poseg v svobodno gospodarsko pobudo, če zakonodajalec na podlagi posebnega zakona omeji opravljanje gospodarske dejavnosti glede na njihovo pravno formalno organizacijsko obliko (Šturm et al, 2011, 1047).

V zadevi U-I-135/00 je Ustavno sodišče odločalo o izbrisanih družbah, ki se v zakonsko določenem roku niso ustrezno preoblikovale ali niso imeli premoženja. Tudi v tem primeru je sodišče ugotovilo, da ni šlo za poseg v pravico, ampak za določitev načina njenega uresničevanja. Obrazložilo je, »da lahko zakonodajalec predpiše nove oblike oziroma tipe gospodarskih organizacij in pri tem postavi zahteve in roke za prilagoditev obstoječih gospodarskih subjektov v novi zakonodaji, v končni posledici pa tudi likvidacijo oziroma izbris tistih pravnih oseb, ki svoje organiziranosti v določenem roku ne bi prilagodile novi ureditvi, če pri tem upošteva zlasti načelo varstva zaupanja v pravo in enakosti pred zakonom« (Šturm et al. 2011, 1047).

V zadevi U-I-199/02 je Ustavno sodišče presojalo prepoved statutarnega omejevanja pravic delničarjev javne delniške družbe. Tudi v tem primeru je odločilo, da gre za določitev načina uresničevanja svobodne gospodarske pobude in za poseg vanjo. To svojo presojo je utemeljilo z naslednjo obrazložitvijo:

V sklop zakonskega urejanja pogojev za ustanavljanje gospodarskih družb na podlagi prvega stavka drugega odstavka 74. člena sodi ureditev tipologije gospodarskih subjektov, vključno z gospodarskimi družbami, njihovih statusnih značilnosti in njihovega notranjega ustroja. Ta obsega tudi vprašanja ureditve delniške družbe, in sicer vprašanja, ki se nanašajo na njeno ustanovitev, na njen statut in statutarne urejanje posameznih vprašanj družbe, na njene statusne značilnosti, kot so firma, sedež, zastopanje itd., na njeno notranjo strukturo in delovanja, torej na njene organe, kot so uprava, nadzorni svet, skupščina ter v tem okviru tudi vprašanja v zvezi z oblikovanjem, sestavo, pristojnostmi in načinom odločanja v posameznem organu (Šturm et al. 2011, 1048).

2.3.2. Primeri posegov v pravico

V zadevi U-I-163/05 je pobudnik izpodbijal Zakon o preprečevanju korupcije, ki je omejeval poslovanje države in lokalnih skupnosti s poslovnimi subjekti, v katerih je bil udeležen funkcionar ali njegov družinski član. Ustavno sodišče je presodilo, da takšna omejitev pomeni poseg v svobodno gospodarsko pobudo. Takšen sklep o posegu in ne zgolj določitvi načina uresničevanja pravice naj bi sledil iz opažanja, da gre za grobo prepoved, ki je načelna in ne upošteva vseh dejstev, ali ima lahko funkcionar dejansko možnosti vplivanja na odločitev za oddajo javnega naročila. Temelji namreč, na predpostavki, da vsi funkcionarji po Zakonu o preprečevanju korupcije imajo možnost vplivanja na odločanje o izbiri v vseh postopkih javnih naročil pri vseh deležnikih v Republiki Sloveniji (Ustavno sodišče Slovenije U-I-163/05).

Glede na to, da je Ustavno sodišče presodilo, da gre za poseg v pravico, je ureditev nato presojalo v skladu z testom sorazmernosti. V prvem koraku testa je ugotovilo, da takšna omejitev je v javno korist; preprečuje namreč nevarnost korupcije. Vendar je nato v drugem koraku testa presodilo, da ureditev vseeno ni sorazmerna, saj gre na eni strani za veliko število naročnikov (organov države in lokalnih skupnosti), ki so dolžni poslovati po teh predpisih, po drugi strani pa očitno obstaja veliko število situacij, ko na strani gospodarskih subjektov kljub formalnemu obstoju povezave z nekim funkcionarjem, odločitev o izboru poteka na povsem drugem organu države ali lokalnih skupnosti ipd., tako, da so v takih primerih povezave očitno izključene. Če naj pravico do svobodne gospodarske pobude zakonodajalec torej omeji na sorazmeren način, mora upoštevati in razlikovati med tovrstnimi različnimi situacijami, ko je poseg upravičen in ko za takšen poseg ni utemeljenega razloga. Generalna prepoved poslovanja bi torej predstavljala prekomeren in nesorazmeren, s tem pa tudi proti ustaven, poseg v pravico iz razloga varovanja javnega interesa na področju korupcije.

V zadevi U-I-212/03 je pobudnik izpodbijal zakonsko prepoved oglaševanja odvetniške dejavnosti. Zakon o odvetništvu je namreč določal, da odvetnik ne sme reklamirati svoje dejavnosti in pri tem ni predvidel nobenih izjem. Izpodbijana omejitev je po mnenju Ustavnega sodišča predstavljala primer posega v pravico, in ne le ureditve načina njenega uresničevanja, saj je bilo odvetništvo istočasno opredeljeno kot pridobitna gospodarska dejavnost, kar tudi je, s tem pa naj bi bila ta dejavnost v neenakopravnem položaju v primerjavi z drugimi gospodarskimi dejavnostmi in družbami, ki so svoje storitve lahko oglaševale. Ob upoštevanju takšne celotne ureditve odvetništva kot ene od samostojnih gospodarskih dejavnosti, je sodišče torej najprej ocenilo, da gre za primer posega v pravico.

Zato je tudi v tem primeru nato moralo presoditi ali obstaja javna korist za takšen poseg ter ali je omejitev tudi sorazmerna z zasledovanim ciljem konkretne javne koristi. V prvem koraku testa je odločila, da javno korist za takšno omejitev obstaja, saj ima odvetništvo, kljub temu, da gre za gospodarsko dejavnost, za delovanje celotnega pravosodnega sistema poseben pomen. Ne gre torej le za pridobitni pomen, temveč tudi za interese in enakopravnega, pravičnega in učinkovitega varstva pravic državljanov kot

uporabnikov odvetniške dejavnosti. V drugem koraku testa pa je Ustavno sodišče ugotovilo, da absolutna prepoved vsakršnega oglaševanja predstavlja prekomeren, tj. nesorazmeren, poseg v svobodno gospodarsko pobudo. Zasledovano javno korist bi zakonodajalec lahko zagotovil že z milejšim ukrepom, na primer določitvijo dovoljenih in ne dovoljenih oblik oglaševanja. Tudi v tem primeru je torej Ustavno sodišče ureditev spoznalo za protiustavno (Ustavno sodišče Slovenije U-I-212/03).

V zadevi U-I-36/06 je Ustavno sodišče presojalo določbo zakona o zaposlitveni rehabilitaciji in zaposlovanju invalidov, ki je določala, da morajo delodajalci, ki zaposlujejo nad dvajset delavcev, zaposliti invalide v obsegu do šest procentnega deleža od vseh zaposlenih. Odločilo je, da gre za poseg v pravico, zato je pri nadaljnji presoji uporabilo test sorazmernosti. V prvem koraku testa je ugotovilo, da za poseg obstaja javna korist oziroma ustavno dopusten cilj vključitve invalidov v delovni proces. V drugem koraku pa je nato presodilo, da poseg v takšnem obsegu ni prekomeren, ampak skladen z načelom sorazmernosti. Pri tem se je naslonilo na argument, da je omenjeni šest procentni delež majhen, ter da obstajajo javni ukrepi in vzpodbude, ki jih lahko delodajalec uveljavlja za lažjo integracijo v okviru svojega delovnega procesa. Gre torej za primer, ko je Ustavno sodišče, kljub posegu v pravico, spoznalo poseg za skladen z ustavo (Šturm et al. 2011, 1044).

3. TEORIJE PRAVIČNOSTI

3.1. Libertarizem

Da bi lahko razumeli pravi pomen in objektivno ocenili prepričljivost moderne teorije libertarizma, moramo seči nekaj stoletij nazaj. Adam Smith se je v svojem epohalnem delu, *An Inquiry into the Nature and Causes of Wealth of Nations* (*O izvoru bogastva narodov*), že leta 1776 spraševal o pravem izvoru in vzrokih, ki so privedli do blaginje takratne družbe. Do tedaj je namreč človeštvo večji del svojega obstoja živelo v drugačnih, bistveno revnejših tradicionalnih okoliščinah, od skupin nabiralcev in lovcev, do poljedelskih in živinorejskih skupnosti. V takšnih ruralnih okoliščinah brez gospodarske blaginje je bilo življenje zelo drugačno in bistveno težje. Z nastopom dobe »bogastva narodov« pa je človeštvo prešlo na raven večje blaginje, ki je ne le olajšala težo dotedanjega življenja, temveč je tudi ponujala možnost neslutene dviga kvalitete življenja človeške družbe za prihodnja obdobja.

Adam Smith se je zato ukvarjal s pravim vprašanjem. Kaj so torej vzroki in izvori te, za človeštvo potencialno tako dobrodejne velike spremembe? Smith prvega od vzrokov najde v ideji delitve dela. Primeroma opiše, kako lahko npr. en človek sam na dan izdelava okoli dvajset žebeljev. Če pa postopek izdelave žebeljev razdelimo na osemnajst različnih operacij in to delo razdelimo (en človek vleče žico, drugi jo ravna, tretji jo reže, četrti izdeluje glave žebeljev, peti združuje glave s konico itd.) deset delavcev na dan izdelava osemindvajset tisoč žebeljev (Smith 1776, I.1.1.). Razlika v produktivnosti je očitna. Eden od razlogov zanjo je ta, da se posamezni delavec, ki opravlja zgolj svoj del dejavnosti, specializira do te mere, da jo sčasoma opravlja bistveno hitreje in bolje kot bi jo opravil človek, ki se mora ukvarjati z mnogoterimi različnimi dejavnostmi ali vsemi fazami na enkrat. Podobno kot pri žebeljih, je tudi pri skoraj vseh drugih dejavnostih. Tako je npr. pravilno, da se sčasoma posamezniki in skupine posameznikov specializirajo samo za izdelovanje lokov in puščic, drugi za izdelovanje koč, tretji za kovaške storitve itd.

Drugi vzrok večje produktivnosti Smith vidi v moči svobodne tržne izmenjave. Ker so specializirani delavci vsak na svojem področju zaradi delitve dela in specializacije izdelali bistveno več kot bi človek na vseh področjih izdelal sam, lahko zdaj vsak to večjo količino, ki jo je izdelal in je sam v večjem delu ne potrebuje, na trgu zamenja za vse ostale dobrine, ki so jih izdelali drugi, sam pa jih potrebuje. Na ta način imajo vsi več za življenje potrebnih dobrin, ki jih sicer ne bi imeli ali bi jih imeli v bistveno manjših količinah.

K temu je treba dodati, in tu Smith vidi tretji pomemben vzrok, še razmah trgovine preko meja držav, kar vključuje tudi vidik primerjalne prednosti. Ker je npr. podnebje v Angliji bolj ugodno za pridelavo koruze kot pa v Franciji, se v Angliji pravilno bolj specializirajo za to proizvodnjo. Podobno se Francija zaradi svojih boljših podnebnih in drugi primerjalnih prednosti od Anglije bolj osredotoča na proizvodnjo svile. Če tudi na ravni med obema državama nato velja svobodna tržna izmenjava, prebivalci obeh držav po zgoraj opisanih učinkih glede teh dobrin uživajo bistveno večjo blaginjo kot bi jo sicer (Smith 1776, I.1.4.).

Smith je pisal v času pred industrijsko revolucijo. Kljub temu enega od naravnih učinkov specializacije na podlagi delitve dela že vidi v izdelavi orodij, ki jih človek izumlja, da bi kar najbolj učinkovito opravil delo za katerega se vse bolj specializira. Če vzamemo v obzir dejstvo, da je v obdobju po Smithu prišlo do industrijske revolucije, zlahka uvidimo še ta pomemben vzrok za večanje blaginje narodov.

Tako pri fenomenu industrijske revolucije kot tudi vseh ostalih vzrokih, ki jih analizira Smith, je ključno zaupanje v razum in svobodo vsakega posameznika v tovrstni družbi. Vsak posameznik je namreč tisti, ki ob obstoju svobodnega trga (ta poleg svobodne gospodarske pobude predpostavlja tudi obstoj pravice do zasebne lastnine) sam razmišlja, kako bi kar čim bolj uresničil svoj interes. Eden najbolj znanih stavkov v Smithovem delu je, da »človek svoje večerje od mesarja, peka ali proizvajalca piva ne pričakuje zaradi njihove dobrote same, ampak zato, ker ti zasledujejo (tudi) svoj lastni interes« (Smith 1776, I.2.2.). Če so torej zagotovljeni ti predpogoji, ki so pogonsko gorivo produktivnosti in napredka, po Smithu na svobodnem trgu deluje t.i. »nevidna roka«. Racionalnost in lastni interes, ki sta razpršena med vsakega in vse posameznike najboljše uravnava

opisano delitev dela, specializacijo, izumiteljstvo orodij, maksimizacijo izmenjave na podlagi primerjalne prednosti in s tem dosežeta največjo možno produktivnost in s tem blaginjo.

Smithova razmišljanja so nato zgodovinsko gledano vodila v obdobje t.i. klasičnega liberarizma. To je bil pristop h gospodarski in socialni pravičnosti, ki je prevladoval skozi devetnajsto stoletje in je v ospredje postavljajal človekov individualizem (zaupanje v človekovo racionalnost, razvoj talentov, okus, osebne želje in vizije), njegovo svobodo ter enakost pravic v formalnem smislu (vsak naj se z racionalnostjo in s svojimi talenti, ki jih ima ali pa ne, znajde sam). Država naj se ne vtika niti v posameznike in njihovo individualno svobodo niti v delovanje gospodarstva kot takega, ki je rezultat in del omenjene svobode. Namesto državne intervencije naj nevidna roka svobodnega trga opravlja svoje delo. Le tako naj bi prišlo do največje možne produktivnosti in prispevka k blaginji. Obdobje klasičnega liberalizma zato imenujejo tudi *Laissez faire*, kar pomeni pusti nas narediti oz. pusti nas na miru.

Obdobje klasičnega liberalizma je v resnici prineslo velik gospodarski napredek. Smith s svojimi zakonitostmi je imel v tem smislu prav. Ni pa mogel predvideti, da lahko takšna pospešena gospodarska rast v določenih okoliščinah služi bolj ali manj zgolj peščici tistih, ki se v okolju takšne vrste svobode in enakosti (kot ju je npr. razumel klasični liberalizem) najbolje znajdejo, nekatere druge skupine, včasih množice, pa drsijo v vse večjo in večjo revščino. Tako v obdobju klasičnega liberalizma v resnici pride do novih vse hujših oblik razslojevanja – nastanka socialno izredno šibkega in izkoriščanega delavskega razreda na eni strani ter izredno bogatega kapitalističnega sloja, ki želi bogatenje izkoristiti le zase, na drugi. To privede do odpora oziroma razvoja socialističnih in komunističnih ter liberalno-egalitarnejših pristopov k vprašanju gospodarske in socialne pravičnosti. Nekateri od teh predstavljajo nasprotje pristopu klasičnega liberalizma, drugi njegovo korekcijo. O teh pristopih več pišem v naslednjem podpoglavju.

Prav tako pa je osrednja ideja klasičnega liberalizma, četudi prefinjeno izpolnjena, tudi preživela vse do današnjih dni. Predstavlja jo pristop h gospodarski in socialni pravičnosti, ki ga danes v njegovi sofisticirani moderni različici imenujemo libertarizem. Njegov osrednji utemeljitelj na ravni teorije pravičnosti je Robert Nozick. (Nozick 1974)

Nozick začne s predpostavko, da je vsak človek svoboden in tako nikoli ne more biti last drugega. Niti v najmanjšem delu. To bi pomenilo suženjstvo ali delno suženjstvo. Nasprotno, zgolj človek sam je (vsaj na tem svetu) lahko svoj gospodar – ideja človekove samovlade oz. samooblasti (*self-ownership*). V skladu s tem osnovnim in po Nozicku neovgrljivim načelom ima vsak človek neodtujljivo pravico do življenja, svobode, zdravja in zasledovanja blaginje. To med drugim pomeni, da je človek tudi lastnik dela in produktov svojih lastnih rok, talentov, intelektualnih sposobnosti, ipd. Nihče drugi si tujega dela, talentov in intelektualnih sposobnosti brez svobodne privolitve posameznika kot njihovega lastnika ne more prilaščati, ne da bi s tem zatrjeval delno lastništvo nad posameznikom, katerega last te sposobnosti in delo so. Omenjene temeljne pravice so omejene izključno in zgolj z istimi pravicami drugih.

Tako je s temi istimi pravicami omejena tudi Nozickova država oziroma javna oblast. Vanje ne sme poseči, razen kadar gre za zagotovitev enakopravnega učinkovanja prav teh pravic za vse državljane. Na primer, zagotavljati mora zunanjo varnost (obrambo države), tako da se omenjene pravice v miru lahko kar najbolj uresničujejo. Nadalje, iz istih razlogov mora zagotavljati red in mir znotraj države, tako, da npr. nasilni posamezniki ne posegajo v te pravice drugih, vzpostaviti pravosodni sistem in sistem prisile, ki na enakopraven način zagotavljata pogodbeno svobodo in izvršljivost pogodb (*enforcement of contracts*) med tako svobodnimi posamezniki. To je t.i. »minimalna država« ali »*night watchman state*«.

Če bi država počela karkoli več od opisanega (npr. pobirala davke za druge namene, kar je npr. namen razdeljevalne pravičnosti, to je socialne pravičnosti ipd.), bi to pomenilo, da v imenu večine in za to večino zatrjuje in izvaja delno lastništvo nad drugimi. To pa krši Nozickovo neovgrljivo načelo in pomeni, da človek ni več zgolj sam svoj gospodar, ampak naenkrat last drugih – vsakega posameznika iz omenjene večine, ki v nekem trenutku izvaja omenjeno državno prisilo. S tem je neodtujljiva pravica do človekove samooblasti oz. samovlade prekršena. Hočeš nočeš, država, ki je več od minimalne države, po Nozicku neizogibno uvede in dovoljuje delne oblike suženjstva. Davčna obveznost, ki gre preko namenov enakopravnega zagotavljanja in varovanja omenjenih temeljnih pravic (»minimalna država«) pred posegi drugih, je po Nozicku enakovredna

prisilnemu delu, ki pa je v vsaki svobodni in demokratični državi ustavno prepovedano. V tej prepovedi na eni strani in dejstvom, da moderna država trenutno predpisuje davke, ki gredo daleč preko namenov minimalne države, Nozick vidi logično nerazrešljivo nasprotje, ki ga od vseh teorij razrešuje zgolj njegova teorija minimalne države.

Kot vidimo, Nozickov koncept svobode (samooblasti vsakega posameznika) predpostavlja enakost možnosti. Vsakdo ima sposobnosti in talente s katerimi se je rodil ter okoliščine v katere se je rodil. Vsakdo ima možnost in obenem temeljno pravico v teh svojih danostih zasledovati svojo blaginjo. Govorimo lahko torej o konceptu enakosti možnosti v okviru danih možnosti. Ta libertarna enakost možnosti se bo razlikovala od enakosti možnosti kot jih bodo predpostavljale druge teorije. Njihov glavni očitak libertarizmu bo, da z zasledovanjem največje mogoče svobode vsakega posameznika (ideja samooblasti) zanemarija socialno pravičnost in s tem tudi svobodo tistih, ki so rojeni s slabšimi talenti in sposobnostmi ter v šibkejša socialna okolja kot drugi. Če je svoboda prepuščena posameznikom in minimalna država ne sme v to svobodo posegati zato, da bi pomagala takšnim, ob rojstvu deprivilegiranim posameznikom, ki jim sicer nihče drug njihove svobode ni kratil, so pa deprivilegirani zaradi naključnih in naravnih razlogov, naj bi po mnenju kritikov takšna logično sicer konsistentna Nozickova teorija pomenila prehudo odpoved socialni pravičnosti.

Toda Nozick ima odgovore na te izzive. Napačno je namreč stališče, da Nozicka omenjena socialna pravičnost ne skrbi. Le način, na katerega bi jo bilo treba zagotavljati, je pri Nozicku drugačen. Ta bi po njegovo moral biti tak, da bi obenem ne kršil neovrgljivega načela človekove samooblasti. Drugače povedano, Nozick vztraja na visoki ravni zagotovitve socialne pravičnosti, le da trdi, da je ne sme preko prisile zagotavljati država (kršitev načela samooblasti oz. oblika suženjstva), ampak mora zanjo na prostovoljni in karitativni osnovi poskrbeti zasebna sfera sama. To je, ustvariti moramo kulturo solidarnosti in slednje ne izvajati preko državne prisile. Državna prisila je v minimalni državi iz razlogov zagotovitve čim večje mogoče svobode (samooblasti vsakega posameznika) rezervirana zgolj za zagotavljanje te svobode. Lahko bi rekli, da če smo bili kot družba sposobni napraviti napredek iz povsem nedemokratičnih nasilnih družb v svobodno demokratično družbo, ki za svoj obstoj predpostavlja visoko stopnjo

demokratične kulture, Nozick za obstoj še svobodnejše družbe predpostavi in zahteva razvoj višje stopnje kulture tudi na področju socialne pravičnosti (Nozick 1974).

3.2. Socializem

Kot smo pravkar videli, libertarizem s svojo koncepcijo svobode pušča veliko prostora za svobodno gospodarsko pobudo in s tem za njene ugodne učinke na rast blaginje v okviru svobodnega trga, o katerih je pisal že Smith. Zavoljo obvarovanja te svobode in njenih učinkov vprašanja varstva socialne pravičnosti potiska v zasebno sfero. Vse to je nasprotno pri socializmu kot teoriji pravičnosti, ki na prvo mesto postavlja radikalno ali t.i. socialistično enakost možnosti, ki naj jo zagotavlja država, svoboda pa naj se taki enakosti umika in je dovoljena le v obsegu, ki ne krši socialistične koncepcije enakih možnosti.

Osrednji utemeljitelj moderne različice socializma kot teorije pravičnosti je Gerald Cohen (Cohen 2009). Cohen podrobno razloži, kaj po vsebini pomeni socialistična enakost možnosti. Najprej iz začetnih (danih) neenakosti odstrani vse tiste vrste neenakosti, ki jih odstranja že libertarizem. Po Cohenu so to t.i. statusne neenakosti, npr. razmerja klasičnega suženjstva, rasne diskriminacije in diskriminacije na podlagi kastnega ali fevdalnega sistema ipd. V drugem koraku pa socialistična enakost možnosti iz neenakosti, vgrajenih v začetne danosti, zahteva odstranitev tudi vseh tistih neenakosti, ki ne izvirajo iz samega statusa, ampak različno ugodnega družbenega okolja, v katerega je bil posameznik rojen oz. v katerem je bil vzgajan (revna družina, bogata družina, družina skrbnih staršev in takšnih, ki otroka zanemarjajo, revnejši predeli mest ali geta, rasno deprivilegirane družine ipd.). To so, mimogrede, oblike neenakosti v začetnih danostih, ki jih bo poleg socialistične želela odpraviti tudi liberalno-egalitarna teorija pravičnosti. Toda socialistična enakost možnosti gre še korak dalje. Tako v svojem tretjem koraku zahteva tudi odpravo vseh naravnih razlik med posamezniki, ki vplivajo na to, da imajo le-ti v življenju neenake možnosti (boljši ali slabši naravni talenti, genetske predispozicije, faktor naključja oz. sreče in nesreče v življenju). Poleg statusnih in družbenih neenakosti so namreč po socialistični koncepciji tudi naravni viri neenakosti moralno arbitrarne narave. To pomeni, da posameznik ni sam kriv, da se je npr. rodil z

manjšimi talenti, kot tudi sam ni zaslužen za svoje izjemne naravne danosti. Neenake možnosti, katerih vir so takšne naravne razlike, so torej moralno arbitrarne.

S takšno radikalno odpravo razlik med ljudmi v njihovih začetnih danostih socialistična enakost možnosti vzpostavlja sistem, v katerem je za svoje delo vsakdo plačan enako po uri dela. Npr. direktor pomembnega, za gospodarstvo države ključnega podjetja, je za uro svojega dela plačan natanko toliko kot npr. varnostnik nekega manjšega lokala ali nekdo, ki opravlja delo čistilca. Razlike v zaslužku bi še vedno obstajale, a ne bi bile več rezultat moralno arbitrarnih razlik, ampak zgolj posameznikovih lastnih preferenc – tisti, ki bi želel delati več ur, bi prejel večji skupni zaslužek, a bi imel manj prostega časa, ter obratno, tisti, ki bi želel več časa posvetiti čemu drugemu kot svojemu delu, bi na koncu prejel temu ustrezno manjšo skupno vsoto zaslužka, imel pa bi več prostega časa.

Prav tako socialistična (radikalna) enakost možnosti zaradi svoje zahteve po odpravi vseh t.i. moralno arbitrarnih neenakosti predpostavlja odpravo zasebne lastnine nad proizvodnimi sredstvi in kapitalom, ki ni rezultat človekovega lastnega dela. Tako kot nekdo sam ni zaslužen za to, da je rojen z izjemnimi intelektualnimi sposobnostmi, tudi bogati dedič ni zaslužen za to, da se je rodil npr. bogatim staršem industrialcem. Takšna lastnina v socializmu, ki izloča t.i. moralno arbitrarne razlike v začetnih danostih, ni dovoljena. Prav tako ni dovoljena svobodna gospodarska pobuda, saj bi ta posamezniku omogočala lastništvo nad proizvodnimi sredstvi, s tem pa kapital, ki bi prinašal dobiček daleč preko socialističnega načela po enakem zaslužku na uro posameznikova dela ne glede na to, katero delo opravlja.

Kot omenjeno v začetku, socialistična teorija pravičnosti z vztrajanjem na radikalni koncepciji enakih možnosti bistveno krči prostor posameznikove svobode. Človek svoje iznajdljivosti in svojih talentov ne more več uporabljati za zasledovanje svojih lastnih projektov, ciljev in sanj. S tem mu je odvzet eden od pomembnih vidikov uresničitve njegovega življenja, kar ni nič drugega kot bistvena omejitev človekove svobode, ki jo omenjam. K temu je treba dodati še to, da za doslednega socialista, kot npr. Cohena, celo socialistična koncepcija enakih možnosti sama zase še ne predstavlja dovoljšne uravnalovke med ljudmi. Ker bodo tudi v pogojih socialističnih enakih možnosti določene razlike v materialnih neenakostih še vedno obstajale (neenakost v skupni vsoti zaslužka),

Cohen nadalje zahteva še dodatno mero razdeljevalne pravičnosti od bogatejših k revnejšim, kar imenuje načelo skupnosti (*community principle*) (Cohen 2009). To načelo naj poskrbi, da bo družba še bolj radikalno egalitarna in s tem domnevno sposobna bolj pristnega skupnostnega življenja. Iz te dodatne zahteve po še večji enakosti lahko na drugi strani obenem opazujemo še dodatno omejitev polja posameznikove svobode. Vso to radikalno mero razdeljevalne pravičnosti zaradi izravnave moralno arbitrarnih neenakih možnosti ter zaradi dodatnih zahtev načela skupnosti pa je po socialistični koncepciji dolžna zagotavljati država. V nasprotju z minimalno državo, kot smo jo opazovali pri libertarni teoriji, socialistična teorija pravičnosti torej zahteva izjemno obsežno sfero države, ki posega globoko v osebne sfere vsakega posameznika, s tem pa se ravno zmanjšuje omenjeno sfero človekove osebne svobode.

3.3. Egalitarni liberalizem

Srednjo pot med vrednoto svobode, kot jo razume libertarizem, in vrednoto radikalne enakosti, kot jo zahteva socializem, predstavlja teorija pravičnosti, poznana pod imenom egalitarni liberalizem. Njen osrednji utemeljitelj je John Rawls (Rawls 1999).

Drugače kot libertarizem in socializem ter katera koli druga teorija pravičnosti tega področja Rawls svoje koncepcije ne začneja z eno od vrednot, ki bi jo s tem vsilil kot tisto, s katero naj se teorija pravičnosti začne (npr. specifično razumljena svoboda pri libertarizmu, ali pa radikalna enakost, s katero začneja in jo nad vse druge vrednote postavlja socializem). Bolj kot vsi drugi avtorji Rawls moderno družbo razume kot pluralno. Zaveda se, da bodo nekateri posamezniki v takšni družbi razumeli, da je npr. radikalna enakost pomembnejša od posameznikove svobode, drugi pa bodo ravno nasprotno menili, da je libertarna svoboda tista, ki naj nadvlada vse druge vrednote, spet tretji pa bodo imeli kakšno tretjo vrednoto ali kombinacijo vrednot za tako superiorno.

Zato Rawls svojo teorijo pravičnosti začne iz točke, ki je nevtralna do vseh teh razumnih, a nasprotujočih si stališč in svetovnih nazorov ter jih torej obravnava enakopravno. To nevtralnostno točko definira vprašanje, katero vsebino pojma pravičnost bi izbral hipotetični posameznik, ki bi bil sicer racionalen in razumen (zasledoval bi svoj interes,

a bi se zavedal, da ima tudi vsak od njegovih sodržavljanov svoj lastni interes), a ne bi vedel ničesar o svojih osebnih okoliščinah. Ne bi npr. vedel, ali je bil rojen v bogato ali revno družino oziroma okolje, kot pripadnik privilegirane belske večine ali kakšne zgodovinsko zatirane rasne ali etične skupine. Prav tako ne bi vedel, ali je bil rojen s številnimi vrhunskimi talenti, ali pa s podpovprečnimi naravnimi sposobnostmi, niti ali je bil rojen kot ženska ali moški. V takšnem zornem kotu izza tančice nevednosti (*veil of ignorance*), in zgolj tam, se nahaja omenjena točka nevtralnosti, kjer se po Rawlsu v moderni pluralistični družbi edino lahko pravično (enakopravno do vseh) vprašamo po tem, kaj je sploh prava vizija in s tem teorija pravičnosti na gospodarsko socialnem področju.

Rawls trdi, da bi z vidika takšne točke nevednosti omenjeni hipotetični posameznik, in s tem vsak izmed nas, če bi ravnal obenem racionalno in pravično, ravnal tako, da bi karseda zmanjšal nevarnost, da bo zaradi svoje odločitve o izbiri gospodarsko socialnega sistema pristal na dnu socialne družbene lestvice. To po Rawlsu po eni strani pomeni, da s takšnega nevtralnostnega vidika izza tančice nevednosti hipotetični posameznik ne bi izbral socializma, saj ta ne dovoljuje, da bi nekateri sposobnejši in bolj talentirani posamezniki povečali končni obseg bruto domačega proizvoda v svobodnem tržnem gospodarstvu. Hipotetični posameznik torej ne bi izbral sistema, ki k blaginji države ne more prispevati dovolj, ampak se zadovolji z možnostjo enakosti v relativni revščini («relativni» glede na v absolutnem bolj bogato družbo v okolju svobodno tržnega gospodarstva). Prav tako po Rawlsu hipotetični posameznik ne bi izbral libertarnega sistema, ki sicer privede do največjega obsega bruto domačega proizvoda v svobodno tržnem gospodarstvu, saj obenem ne jamči, da bo takšna v absolutnem večja blaginja do dovoljšne mere služila tudi številnim iz socialnega dna, tako, da bi ti imeli najmanj toliko kot bi imeli v socializmu oziroma več. Ker se Rawlsov hipotetični posameznik želi izogniti opisanim nevarnostim pristanka na preglobokem socialnem dnu, bo torej izbral vmesno vizijo oziroma teorijo pravičnosti, to pa je Rawlsov egalitarni liberalizem.

Bolj konkretno to pomeni, da Rawls trdi, da za tančico nevednosti hipotetični posameznik izbere dve načeli pravičnosti. Prvo načelo vsakemu posamezniku zagotavlja pravico do enakega sistema temeljnih pravic in svoboščin (svoboda izražanja, pravica do zasebnosti, verska svoboda, volilna pravica itd.), vključno s pravico do svobodne gospodarske

pobude in lastnine nad proizvodnimi sredstvi. Drugo načelo pa ob tem zagotavlja, da bodo tudi službe in družbeni položaji kot taki vsakomur dosegljivi pod pogoji, ki so pošteni (*fair*), kar pri Rawlsu pomeni, da so neenakosti med položaji sicer dovoljene (nekateri bodo imeli boljše in s tem tudi proizvajali več premoženja oziroma bruto domačega proizvoda), a je takšna svoboda dovoljena zgolj pod pogojem, da bi takšne neenakosti šle najbolj v korist najšibkejšim članom družbe (npr. institut progresivne obdavčitve tistih v svobodnem tržnem gospodarstvu, ki zaradi svojih talentov, sposobnosti, družbenega položaja, dedovanja ipd. zaslužijo ali proizvedejo več) (Rawls 2001, 67). Pri izbiri gospodarsko socialnega sistema med kapitalizmom in socializmom bo Rawlsov nepristranski hipotetični državljani (takšen, ki izbiro pravičnega sistema opravlja izza tančice nevednosti, ko vnaprej ne ve, kateri družbeni položaj bo zasedal, kar je po Rawlsu edino pravično) torej izbral kapitalizem, ki pa je močno omejen s socialno državo, torej prav Rawlsov egalitarni liberalizem.

Če sta libertarizem in socializem vsak favorizirala svoji vrhovni vrednoti (libertarizem svobodo v smislu samovlade posameznika, socializem pa enakost namesto moralne arbitrarnosti), Rawlsova koncepcija pravičnosti torej predstavlja poizkus medsebojne uskladitve obeh vrednot, pri čimer vsaka drugi nekoliko popusti.

Ob tem pa je potrebno dodati, da je tudi tovrsten Rawlsov poizkus (egalitarni liberalizem) predmet ostrih kritik, tako s strani libertarizma kot socializma, da je kljub izboru sistema iz vidika tančice nevednosti, in morda prav zaradi tega, v samem startu nepošteno »sovražen« do nekaterih čistih (notranje konsistentnih) vizij in namenja prednost vizijam naključne sredine, ki so predmet kompromisa ne glede na zahtevo po notranji konsistentnosti neke vrhovne vrednote, ki je s tem kršena. Kompromis oziroma umetno ustvarjeno soglasje samo morda ne odtehta takšne kršitve, če je katera od omenjenih vrhovnih vrednot, ali celo obe, morda vendarle pravilna. Podobno kot je ugotavljal Solženicin (Ljudje smo različno obdarjeni. Če smo svobodni torej nismo enaki. Če smo enaki, ne moremo biti svobodni) se tudi Rawls torej preda pred izzivom morebitne uskladitve obeh vrhovnih vrednot v njihovi celotni neokrnjenosti in zahteva medsebojno okrnjenje obeh, to pa v končni fazi iz razloga tretje vrednote – enakopravnega spoštovanja do različnih mnenj predstavnikov obeh nasprotujočih si vizij ne glede na vprašanje resnice in konsistentnosti posamezne od med seboj tekmujočih vrhovnih vrednot.

3.4. Naravnopravna različica

Kremžar je predstavnik krščanske tradicije (Kremžar 1988). V temelj svoje vizije postavlja načelo, da je potrebno z državo gospodariti na način, ki najbolj ustreza blaginji večine prebivalstva, pri čemer ta večina ne sme pozabiti na socialno šibkejše. K zasledovanju napredka in razvoja v smislu tega cilja naj bodo aktivno vključeni vsi sloji po svojih najboljših močeh. Toda rešitve ni mogoče pričakovati od socializma ne v sedanjosti, niti v prihodnosti. Za Kremžarja je socialistična enakost utopija, obenem pa krši njegovo prej omenjeno načelo in prekomerno onemogoči gospodarsko svobodo običajnega človeka (Kremžar 1988, 71-73). Po drugi strani pa Kremžar tudi ne podpira libertarizma, saj ta po njegovem zaradi pregrobnosti podjetniške »svobode« zanemarja socialno pravičnost najšibkejših in dejanske (ne zgolj utopične ali teoretične) pomoči pomoči potrebnim. Poleg tega Kremžar ocenjuje, da libertarizem prekomerno zanemarja vrednote kolektivnega, ki so po Kremžarju v določenem delu vendarle tudi nujne za pravično in učinkovito delovanje gospodarskega sistema, ne le socialne pravičnosti.

Podobno kot Rawls se torej Kremžar zavzema za nekakšno srednjo pot, vendar pa, drugače kot Rawls, svoje srednje poti ne utemeljuje preko vrednotno domnevno nevtralne hipotetične izbire načel pravičnosti izza tančice nevednosti, ampak namesto takega temelja postavlja tradicionalna načela judovsko-krščanske tradicije kot resnični in že v startu pravilni temelj vsej nadaljnji viziji pravičnosti na tem področju. To ga med drugim vodi v številne bolj konkretne zaključke kot so na primer, da je družina tudi na gospodarsko-socialnem področju eno od osrednjih zdravih jeder napredka in prepotrebne socialnega zavetja (manjša in večja družinska podjetja), da je ljubezen do bližnjega podobno zdravo jedro, iz katerega izhaja dolžnost kolektivnega sodelovanja med državljani, vključno z združništvom in drugimi oblikami, preko katerih je mogoče večati gospodarski napredek in raven socialnega varstva. Ta ista načela po Kremžarju zahtevajo tudi, da se država (torej vsi državljani) aktivno vključi v zagotavljanje človeku dostojne ravni socialnega varstva. Za razliko od Rawlsa Kremžar ocenjuje, da bi v primeru, če bi se država oddaljila od temeljnih judovsko-krščanskih vrednot, ne mogel uspeti niti cilj gospodarske in socialne pravičnosti. Omenjene temeljne vrednote, ki jih Kremžar razume kot pravilne in resnične že v samem izhodišču, dodatno pa jih je v praksi mogoče oplemenititi s pravilnim izobraževalnim sistemom in vključitvijo vere v ne-le

zasebno ampak po človekovi svobodni presoji tudi v javno sfero, so tiste, ki edine lahko zagotovijo uspešno in dolgoročno delovanje srednje poti. Iz opisanega tudi izhaja, da je za uspeh Kremžarjeve vizije v praksi v resnici obstoj številčnega srednjega sloja ključen, saj slednji ni obremenjen s prevelikim bogastvom na eni strani in tudi ne s preveliko revščino na drugi. Je tisti, ki v praksi, poleg izobraževalnega sistema tradicionalnih vrednot, omogoča Kremžarjevo vizijo, ki tako, v nasprotju npr. s socializmom, naj ne bi bila utopična. V nasprotju z vsemi ostalimi opisanimi pristopi, Kremžarjevo teorijo lahko označimo za primer uravnotežene naravnopravne različice teorije pravičnosti tega področja. Ni pa v njej še zaznati izrecne težnje po iskanju poti, ki bi omogočila obe vrednoti to te mere, da ju, podobno kot pri Rawlsu, ne bi bilo potrebno krhati na obeh straneh. In vendar se takšen cilj, kot bom skušal pokazati v nadaljevanju, izkaže za odločilnega, čeprav se z iskanjem odgovora na vprašanje obstoja takšne poti niti Rawls niti Kremžar (in še manj Nozick in Cohen, ki zasledujeta le vsak svojo vrhovno vrednoto) ne ukvarjata.

3.5. Izpopolnjena vizija

3.5.1. Uvodne ugotovitve in nastavki teze

Iz gornjih analiz najprej opazim in obenem priznam, da so vse posamezne vrednote, ki so v posamezni teoriji pravičnosti postavljene kot vrhovne, izjemno pomembne in pravzaprav moralno neuklonljive, takšne ki jim (samim po sebi) ni mogoče ugovarjati.

Prvič, ocenjujem, da ugovor zoper Nozickovo poanto, da je državna obdavčitev posameznika pravzaprav enaka prisilnemu delu (pri čemer je prisilno delo v vsaki demokratični državi prepovedano), ni mogoč. Z obdavčitvijo posameznikovega dela v razdeljevalne namene demokratična država, čeprav si tega zaradi sodobnega stereotipa ne prizna, v resnici vsak dan izvaja prisilno delo. S tem je posameznikove svobode v družbi manj. Svoboda pa je ena od vrhovnih vrednot. Če bi jo bilo mogoče ohraniti v večji ali morda celo polni meri, ne da bi s tem okrnili kakšno drugo podobno nič manj vrhovno vrednoto, bi bilo to brez dvoma moralno pravičnejše.

Drugič, prav tako ocenjujem, da ni mogoč ugovor zoper moralno vrednoto, da je tistemu, ki je v stiski in je torej pomoči potreben, še posebej če se je v težki življenjski situaciji znašel ne po svoji krivdi, vsakdo, ki je pomoči sposoben, moralno zavezan pomagati. Gre namreč za moralno neprizivno vrednoto dobrega Samarijana. Tudi socializem torej, ne glede na morebitni negativni prizvok, ki ga ta vizija pravičnosti za koga morda ima v moderni družbi, v svojem zdravem končnem idealu zasleduje neuklonljivo moralno vrednoto (enakopravna oziroma solidarna pomoč človeku v stiski). Če bi jo bilo mogoče ohraniti v večji ali morda celo polni meri, ne da bi s tem okrnili podobno vrednoto (npr. svobodo), bi bilo to brez dvoma moralno pravičneje.

Tretjič, enako velja tudi za tretjo vrhovno moralno vrednoto enakega medsebojnega spoštovanja oziroma enakopravnega obravnavanja različnih razumnih stališč o tem, katera od vrhovnih vrednot je za koga pomembnejša. Toda ponovno, če bi obstajal način, da bi to Rawlsovo nedvomno vrhovno moralno vrednoto ohranili v celoti, ne da bi s tem (tako kot je to žal napravil Rawls) zmanjšali obe ostali vrhovni vrednoti (svobodo in solidarno pomoč sočloveku v stiski) bi bilo to brez dvoma moralno pravičneje.

Podobno je težko ugovarjati Kremžarju v tistem delu, kjer sam prizna in utemeljuje enak pomen oziroma nujnost tako vrednote gospodarske svobode kot vrednote skrbi za drugega (pomoči potrebnega) za uspešno delovanje zdrave človeške skupnosti.

3.5.2. Teza izpopolnjene vizije

Moja teza je, da obstaja teorija pravičnosti (teorija pravičnosti pa se vselej ukvarja z definiranjem intaktnega, torej povsem čistega, moralnega ideala), ki prav takšno superiorno uskladitev med vsemi tremi vrhovnimi vrednotami doseže. Obenem takšna teorija pravičnosti ne sovпада povsem z nobeno od obravnavanih vizij, ampak jih pomembno popravlja in dopolnjuje. Zgolj takšna izpopolnjena različica teorije pravičnosti tega področja predstavlja povsem zdrav temelj, na katerem lahko šele nato gradimo tudi najustreznejšo (izboljšano) ustavnosodno doktrino (judikaturu) tega področja.

Drugače kot Nozickov libertarizem izpopolnjena vizija predpostavlja, da je država odgovorna za taljenje moralno arbitrarnih elementov (solidarna skrb za pomoči potrebnega), vendar zgolj v še nepopolnem stanju, ko zasebni sektor družbe še nima takšnih socialnih vrtilin, da bi to storil sam. Toda ob tem izpopolnjena vizija zahteva, da mora država hkrati nujno vzpostavljati vse boljše in boljše pogoje in vzpodbude za učinkovito rast točno takšnih vrtilin v zasebni sferi (kultura solidarnosti namesto socialne države) ter ji, glede na postopen vse večji napredek kulture solidarnosti v zasebni sferi sproti postopno prepuščati tudi vse večji obseg skrbi za taljenje moralno arbitrarnih elementov (dinamična usmeritev izpopolnjene vizije). To npr. pomeni, da je država v fazi, ko v zasebni sferi vrtilin za zagotovitev socialne pravičnosti še ni dovolj razvitih, dolžna vedno znova iskati in sprejemati specifične ciljne ukrepe, točno takšne, ki bi prispevali k vse večjemu doseganju omenjenih nujnih vrtilin zasebnega sektorja. Ne drži namreč, da postopno izboljšanje ravni človekovih vrtilin ni mogoče, ali da po tej poti ni mogoče dosegati vrednote dobrega Samarijana oziroma intaktno nesebične solidarne skrbi za pomoči potrebnega, kar je v resnici zdravo jedro socializma. Richard Rorty je npr. pokazal, da smo ljudje izjemno plastična bitja (»malleable creatures«). (Rorty 1998). To pomeni, da se odzivamo na primerne vzpodbude in se v skladu s tem, pač glede na vzpostavljen sistem vzpodbud, lahko oblikujemo v družbo določenih vrtilin. Toda, ko je enkrat ta zdravi del vrednote socializma do neke (postopoma vse večje) mere na ta način zagotovljena preko zasebnega sektorja (ponotranjene vrtiline družbe), se mora država oziroma njena prisila sproti vse do te iste mere aktivno umikati iz koncepta socialne države, tako da ne okrne zdravega dela vrednote libertarizma, to je posameznikove svobodne gospodarske pobude oziroma zasledovanja tovrstnih njegovih ciljev (svobode razpolaganja s samim seboj). Takšni posamezniki in družba solidarnostnih vrtilin kot celota so namreč sposobni uresničevati zdravo jedro pristne socialne pravičnosti do vse večje priučene mere brez državne prisile, obenem pa je v takšni dinamični koncepciji asimptotično vse bolj in bolj omogočena celota vrednote samovlade oziroma v našem primeru svobodnega podjetništva oziroma svobodna gospodarska pobuda. Vidimo, da le takšna dinamična vizija pravičnosti v vsakem trenutku skrbi za največji mogoči obseg uresničevanja obeh vrhovnih vrednot, obenem pa v svojem idealu oziroma končnem rezultatu doseže in zagotavlja celo neokrnjeni celoti vsake od njiju. To zagotavlja zgolj ta, izpopolnjena vizija pravičnosti. Država, ki pravkar opisani unikatni osnovni dinamični

usmeritvi te vizije ne sledi, preprosto ne ravna v skladu z najčistejšo mogočo vizijo pravičnosti.

Poleg tega, da moja vizija pravičnost tega področja očitno ne sovпада niti z libertarizmom, niti s socializmom, pa prav tako tudi ni enaka Rawlsovi viziji pravičnosti tega področja. Medtem ko Rawls tudi v idealu njegove teorije zahteva medsebojno popuščanje in s tem kompromitiranje (zgolj zavoljo političnega kompromisa) celo zdravih jeder obeh vrhovnih vrednot, ju moja dinamična vizija pravičnosti asimptotsko vse bolj in bolj uresničuje, dokler nista ohranjeni v njuni celostni obliki. Kot takšni si obe vrhovni vrednoti ne nasprotujeta, ampak sta medsebojno usklajeni vsaka v svoji nekompromitirani polnosti. Ta vizija pravičnosti iz obeh nasprotujočih si vizij (libertarizma in socializma) dinamično sčasoma torej odstrani zgolj nezdrave dele obeh vrhovnih vrednot: nedinamično predpostavko socializma, da se tudi v asimptotsko idealni točki (ko je v razviti kulturi solidarnosti zasebni sektor sposoben zagotavljati socialno varstvo pomoči potrebnim) socialno pravičnost mora zagotavljati preko državne prisile in tako z okrnitvijo zdravega jedra vrhovne vrednote svobode, ter nedinamično predpostavko libertarizma, da država pri vzpostavljanju socialne pravičnosti na nobeni stopnji (niti ko zasebni sektor še ni dovolj razvit niti v smislu obveznosti vodenja politik, ki postopoma privedejo do tega cilja) nima oziroma ne sme imeti prav nobene vloge.

Obenem pa šele takšna izpopolnjena teorija pravičnosti v celoti omogoči tudi zdravo jedro Rawlsove skrbi oziroma vrednoto resnično enakopravne obravnave različnih vizij oziroma njihovih zagovornikov. Šele ko sta obe vrhovni vrednoti izpolnjeni v njuni polnosti, je namreč zagotovljeno resnično enakopravno spoštovanje tako predstavnikov ene kot druge vizije. Takšno, na opisani resnici (glede možne dejanske uskladitve obeh vrhovnih vrednot, ne da bi pri tem ena kompromitirala drugo) temelječe spoznanje je prav tako nujno za vse ostale vizije, ki so se pred tem znašle nekje vmes med libertarizmom in socializmom in so želele ustvariti neke vrste lastno uravnoteženje obeh vrednot, kar pa je kompromitiralo dele ene in druge vrhovne vrednote. Takšne vizije seveda niso mogle biti skladne z vrednoto enakopravnega spoštovanja do te mere kot je lahko zgolj tu zagovarjana izpopolnjena vizija, ki razreši nasprotje med celotama obeh vrhovnih vrednot in prav s tem (ker omogoči celotno spoštovanje obeh) šele do celotne mere vzpostavi tudi pristno in največje mogoče spoštovanje do zagovornikov obeh sprva nasprotujočih si, a

tokrat medsebojno usklajenih, vizij. Če pa je obe vrhovni vrednosti mogoče v celoti medsebojno uskladiti, in ju tako izpolniti bolj kot v katerikoli od drugih vizij, to pomeni, da morajo tudi zagovorniki ostalih vizij, ki so nekje vmes med obema skrajnima, to priznati, namesto, da skušajo zgolj zavoljo političnega kompromisa zdravo jedro ene in druge vrhovne vrednote po nepotrebnem kompromitirati. Takšno priznanje pa vključuje spoznanje, da je vrhovna vrednota enakopravnega spoštovanja vizij oziroma njihovih zagovornikov v pluralni družbi v celoti spoštovana šele in prav na točki idealne uskladitve obeh prvo obravnavanih vrhovnih vrednot. Vidimo, da je, drugače kot pri Rawlsovi politični teoriji pravičnosti, za resnično nevtralnost in s tem zagotovitev največjega možnega spoštovanja oziroma vrednote enakopravnosti, vsaj del resnice (t.j. dokazano možnost uskladitve neokrnjene celote obeh vrhovnih vrednot preko njunih zdravih jeder) treba priznati kot resnico in ne le kot politični kompromis. Kot takšna je (namreč resnica), skupaj z ohranjeno celoto (namesto okrnjenostjo) svojih treh vrhovnih vrednot, izvzeta iz post-modernega relativiziranja, ki bi kot nekakšen modus vivendi služil le samemu sebi na škodo celotne izpolnjenosti vrhovnih vrednot.

Takšna izpopolnjena vizija, oziroma teorija pravičnosti na gospodarskem in socialnem področju, kot jo razvijam in zagovarjam v tem svojem magistrskem delu, pa obenem tudi ni enaka Kremžarjevi, četudi bi lahko trdil, da ji je konceptualno najbližje, saj gre pri obeh za poskus vsebinske (namesto politične) uskladitve zdravih jeder obeh vrhovnih vrednot. Vseeno, moja teorija je drugačna in Kremžarjevo pomembno nadgrajuje ter dopolnjuje. Kremžar sam namreč eksplicitno še ne išče odgovora na ključno vprašanje o možnosti uskladitve celote vseh treh vrhovnih vrednot, saj se ukvarja z bolj konkretnimi vprašanji, ki pa takšno uskladitev, če njegovo teorijo dobrohotno razlagamo, predpostavljajo. Prav tako njegova konkretna uskladitev še ne sledi v celoti zgoraj predstavljeni, ki izhaja iz moje, abstraktnejše. Toda za povsem zdrav in karseda izpopolnjen pristop k temu področju (gospodarska in socialna pravičnost) na ravni teorije pravičnosti (in posledično pravilne ustavnosodne presoje) je nujno najprej razčistiti aksiome na ravni povsem čistega ideala (tega pa Kremžar ne upošteva in zato njegova konkretna uskladitev še ne zajame bistva vsebine zdravih jeder obeh vrednot). Šele nato je na takšen intakten temelj, oziroma iz njega navzven, mogoče začeti postavljati celotno konkretnjšo zgradbo. Pravilnost slednje bo namreč odvisna ravno od tega, ali predstavlja

dosledno izpeljavo takšnega svojega po vsebini povsem očiščenega in moralno pravičnega globljega temelja.

3.5.3. Zidaj hišo na skali

Če torej razmišljam od tu naprej, lahko ugotovim več za izgradnjo pravilne konkretnejše zgradbe (na povsem zdravem abstraktnejšem temelju) bistvenih prvin. Prvič, družba v tej fazi kot je danes, četudi še ni bila nikoli tako solidarna, gotovo še ni na stopnji, ko bi bile vrline njenih posameznikov in skupin na takšni ravni, da bi zasebna sfera že ta hip v praksi omogočala izpolnitev neokrnjene celote vrednote uresničevanja nesebične pomoči vsem pomoči potrebnim. Niti tega zaradi prevelike vloge države v naši dobi na tem področju nismo vajeni. Ker je to tako, država v tej fazi mora začasno še naprej nastopati z ustrežno odgovarjajočo mero prisile in s slednjo zagotavljati zadovoljivo mero socialne države (razdeljevalne pravičnosti pod prisilo). Toda priznati moramo, da to po drugi strani, kot smo videli, hudo krni svobodo posameznika oziroma onemogoča polno uživanje le-te. Cena je nič manj ko ta, da, kot to dokaže Nozick, v tem smislu v resnici, četudi si tega zaradi lastnih stereotipov ne priznamo, še vedno živimo v neke vrste suženjski družbi, kjer do precejšnje mere vlada prisilno delo in posamezniki nismo svoji lastni gospodarji, ampak smo proti svoji volji last drugih, ki z nami deloma upravljajo – večina, ki preko sprejemanja in izvrševanja zakonodaje (preko prisile države) vodi politiko razdeljevalne pravičnosti.

Če pa je to tako, to z vidika moje izpopolnjene vizije pomeni, da se trenutna država na področju gospodarske in socialne politike ne sme zadovoljiti *zgolj* s svojo vlogo zagotavljanja prisilne socialne države, ampak mora obenem imeti podroben, resen in učinkovit program tudi na področju razvijanja tistih vrlin med posamezniki in skupinami v družbi, ki bodo sčasoma preverljivo dvigovale raven socialne pomoči potrebnim preko zasebne sfere. Ko npr. Kremžar tako omenja družino, družinska podjetja, pa zadruge, cerkev in celo vero, teh pomembnih družbenih institutov še ne razloži v luči njihove najpomembnejše vloge z vidika našega področja, t.j. z vidika njihovega takšnega razvoja in vloge, ki bosta kar najbolj prispevala k žarčenju vrednot pristne človekove solidarnosti do pomoči potrebnih v zasebni sferi. A samo preko takšne poti višanja vrlin, in ko ne gre

za »spoštovanje« drugega »pod prisilo«, je mogoča pristna pomoč pomoči potrebnemu sodržavljanu ter s tem pristno spoštovanje takšnega sodržavljana. To je v svojem bistvu drugače od »spoštovanja« pomoči potrebnega preko državne prisile (t.j. preko prisile socialne države), ko sploh ne moremo govoriti o pristnem spoštovanju med dvema osebamama, ampak o »spoštovanju na zahtevo oz. pod prisilo«. Zatorej je ključ napredka v smer uresničenja čim večjega dela obeh vrhovnih vrednot v tem, da je potrebno takšne družbene institute, in seveda še vrsto drugih, ki so sposobni delovati v smer dvigovanja točno takšnih vrlin v zasebni sferi, tudi aktivno razložiti in razvijati v to smer. Država ima torej po moji izpopolnjeni teoriji pravičnosti na področju gospodarske in socialne politike poleg začasnega zagotavljanja socialne pravičnosti predvsem tudi nalogo, da ne zanemari potenciala teh ključnih, in podobnih, družbenih institucij zasebnega sektorja, ki so sposobne generirati vse več in več pristnega spoštovanja in zasebnega socialnega duha (vse več kulture zasebne solidarnosti namesto vse več socialne države) ter to nalezljivo žarčiti v preostali del družbe. V kolikor država prepusti takšne družbene institucije, ki imajo tovrsten potencial žarčenja pravičnih vrednot v preostali del družbe, samim sebi in jim zgolj zagotavlja pravico do obstoja (kar npr. pri Kremžarju ni jasno), svoje vloge na socialno gospodarskem področju po moji oceni ni celostno in ustavnoskladno izpolnila.

Drugič, nadalje ugotavljam, da bo država, ki bo ravnala skladno z razčiščenim zdravim temeljem tega področja (intaktno vizijo kot jo zagovarjam), morala obenem skrbeti za aktivno spremljanje ravni stanja in razvoja tovrstnih ključnih vrlin v družbi. To je zelo pomembno, saj je hkrati s stanjem in napredkom ključnih solidarnostnih vrlin, ki pa ju je potrebno oceniti, država nato dolžna sproti umikati svoj (t.j. prisilni) del socialnega varstva skladno z ravno dejanskega učinkovanja omenjenih vrlin že v zasebni sferi. Šele s takim sprotnim in pravilno odmerjenim asimptotskim umikanjem (pravilno odmerjen pa je lahko le, če država v resnici spremlja razvoj oz. napredek pri socialnih vrlinah v zasebni sferi) namreč država omogoča večanje tudi druge vrhovne vrednote, to je, svobode ob hkratnem večanju vrednote solidarnosti že iz zasebne sfere. Država, oziroma bolj posamezna oblast, ki ne bi kazala zanimanja za napredek in objektivno oceno ravni uresničevanja tovrstnih vrlin v zasebni sferi, ali ki ne bi imela konkretnega programa na tem področju, bi ravnala v nasprotju z zapovedno ustave po svobodni gospodarski pobudi in socialnem varstvu njenih državljanov. Prav tako bi ravnala v nasprotju z ustavo država

(njena trenutna oblast), ki kljub objektivno izmerjenemu napredku socialnih vrlin v zasebni sferi, ne bi umikala deleža svoje prisile (socialne države) s tega področja.

Tretjič, s slednjim povezana je nadaljnja ustavna zahteva, ki izhaja iz čistega temelja pravičnosti s tega področja, namreč da je vsakokratna državna oblast dolžna svojim državljanom in državljanom nalivati čistega vina glede nujnosti cilja asimptotsko vse večje in večje ravni svobode (svobodne gospodarske pobude). Ta cilj, kot smo videli, ni nujen zgolj kot sredstvo za doseganje vse večje blaginje, in s tem prav tako večje moči solidarnostne delitve s pomoči potrebnimi (večja kot je pogača več se lahko deli), ampak predvsem tudi kot cilj sam na sebi. V nasprotnem primeru, kot to jasno dokaže Nozick, hočeš nočeš namesto svobodnega človeka še vedno ohranjamo delno zaslužjenega. Pa če nam lastni moderni stereotip, ker smo tako v naši dobi pač navajeni živeti, še kako prigovarja drugače. Ustava, ki je skladna s povsem intaktnim, čistim temeljem izpopolnjene teorije pravičnosti, torej ne dopušča postmoderne relativizacije glede nujnosti tega zdravega dela libertarizma – nujnosti človekove vse večje svobode, ki pa je, kot sem skušal pokazati sam, združljiva z zdravim jedrom socialistične vrednote človekove brezsebične pomoči pomoči potrebnim. Tudi na področju ukrepov aktivnega pospeševanja in višanja ravni gospodarske svobode, vključno z osveščanjem glede pomena in imperativnega cilja vse bolj in bolj svobodne gospodarske pobude, mora državna oblast, ki ravna ustavnoskladno, imeti prepričljiv program in ga tudi izvajati. To ne pomeni, da se politične stranke, ki med seboj tekmujejo za glasove volivk in volivcev, glede mehanizmov, kako omenjeni cilj vse večje svobode gospodarske pobude doseči, ne bodo razhajale. Nasprotno, celo dobrodošlo je, da bi ponudile različne načine in poti, kako do višanja ravni te oblike svobode kar najbolj učinkovito, in skladno z ravnjo solidarnostnih vrlin zasebne sfere, priti. Toda nobena od njih ustavnoskladno ne bi mogla iz svojega programa in delovanja izvzeti tega cilja, ali morda celo zagovarjati, ali delovati, v nasprotno smer, to je, v smer zmanjševanja svobodne gospodarske pobude, pa četudi z dobrimi (a, kot tu dokazano, neizogibno napačnimi) nameni.

4. IZBOLJŠAVE USTAVNOSODNE DOKTRINE

4.1. Nujnost ustavnosodne vloge

Seveda se ob teh opisih postavi in kar samo vsiljuje vprašanje, kdo bo državo oz. njeno vsakokratno politično oblast na tem področju nadziral in s tem zagotavljal, da bo dejansko delovala in ravnala v tovrstnih mejah izpopolnjenega ustavnega okvira. Napredka v smer izpopolnjene vizije pravičnosti realno ni mogoče pričakovati, če naj bo država oziroma njena vsakokratna politična oblast kot doslej v celoti prepuščena zgolj svojemu neoviranemu ravnanju (in neravnanju) na tem ključnem področju. V takšnih razmerah namreč še tako razumna in osveščena oblast (neosveščena in manj razumna pa še toliko prej) postopoma podleže vplivom večine, od katere je v demokraciji odvisen njen lastni nadaljnji obstoj kot oblasti. Zato v demokraciji za resnično pravično delovanje države v enakopravno korist vsakega posameznika oziroma njegovih pravilno razumljenih človekovih pravic, poleg demokratičnega (večinskega) mehanizma nujno potrebujemo tudi njegovo ustavno korekcijo. Tega so se danes razvite demokracije preko trpkih zlorab večinskega mehanizma naučile skozi stoletja in stoletja svojega razvoja, vse od antične grške demokracije naprej, ki mehanizma ustavne korekcije zgolj demokratičnega (večinskega) mehanizma tudi še ni poznala. Tako so države, ki se danes lahko pohvalijo z dolgoletno in razvito demokratično tradicijo ena za drugo postopoma v sistem varstva zoper zlorabe večinskega mehanizma vpeljale nov mehanizem ustavne kontrole vsakokratne politične oblasti, pristojnost uresničevanja takšne ustavne kontrole pa zaupale najvišjim sodiščem. Slednja so dobila t.im. pristojnost *ustavnosodne* kontrole, ki naj zagotovi, da se bo večinski mehanizem in z njo vsakokratna politična oblast dejansko tudi v praksi gibala znotraj ustavnega okvira vrhovnih vrednot (med katerimi so med drugim tudi naše tri obravnavane in usklajene vrhovne vrednote – človekova svoboda, solidarna pomoč pomoči potrebnemu in enakopravno obravnavanje vsakogar ne glede na osebne okoliščine). S tem je ustavni okvir šele preko pristojnosti ustavnosodne kontrole ustavi podelil dejanske zobe in šele tako zagotovil dejansko življenje ustavnih meja tudi v resničnem življenju.

Odgovor na naše vprašanje o tem, kdo bo nadziral vsakokratno državno oblast, je torej jasen – to je na naši ravni razvoja države in pravne kulture lahko zgolj ustavno sodišče oziroma tisto sodišče, ki v državi opravlja ustavnosodno kontrolo vladnih in zakonodajnih odločitev, t.j. odločitev, ki so vezane na večinski mehanizem. Pri našem gospodarsko socialnem področju gre namreč, kot utemeljeno zgoraj, za nič manj kot moralno intaktno razložene človekove pravice, ki jih večina v delujoči ustavni demokraciji pač nikoli ne more in ne sme poteptati. Koristi večine niso nad človekovimi pravicami (osebno svobodo) posameznikov, ki pa so ustavno veljavno razložene (interpretirane) šele takrat, ko so skladne s konsistentno in moralno neuklonljivo teorijo pravičnosti.

4.2. Nujnost doktrinarnih sprememb/dopolnitev

Ustavno sodišče je torej tisto, ki bo po razčiščenju in uskladitvi temeljnih vrednot na področju gospodarske in socialne pravičnosti s svojo jurisprudenco oziroma ustavnosodno doktrino moralo slediti vsebini tovrstnih izpopolnjenih pravičnostnih temeljev. Če pa je to tako, se na tej točki moramo vrniti nazaj na prvi del tega dela, v katerem sem poskusil prikazati, kako točno na našem področju ustavna sodišča odločajo danes. Spomnimo se, da trenutna ustavnosodna doktrina temelji na formalnem pristopu, ki ločuje med posegi oblasti v pravico in načinom uresničevanja, ki ga oblast predpiše za dejansko uresničevanje pravice v praksi. Pri posegih v pravico nato ustavno sodišče oblastno ureditev strogo presoja in jo praviloma tudi razveljavi kot neskladno z ustavo. Po drugi strani pa primere, ko oblast v pravico ne poseže, ampak jo omeji le na način, da predpiše njeno uresničevanje v praksi, ustavno sodišče presoja milejše, z uporabo zgolj testov razumnosti, kar pomeni, da praviloma takšne omejitve pravice spozna za skladne z ustavo.

Toda takšen zgolj formalni pristop ustavnosodne doktrine je, potem ko smo razčistili stvari na ravni teorije pravičnosti, očitno pomanjkljiv in brez ključnih vsebinskih omejitev in vzpodbud, ki edine lahko sčasoma zagotovijo skladnost z zgoraj podrobno usklajenimi vrhovnimi vrednotami oziroma temelji izpopolnjene teorije pravičnosti. Dosedanji pristop ustavnosodne doktrine tega področja je torej treba dopolniti in mu dodati

vsebinske doktrinarne elemente, ki bodo postopoma skozi bodoči razvoj zagotovili vse večjo asimptotsko skladnost z izpopolnjeno vizijo pravičnosti.

Formalni pristop ločevanja med posegom v pravico in načinom uresničevanja sicer lahko ostane, a le kot del ali začetna ocena same intenzivnosti neke oblastne omejitve. Nadaljnji del izpopolnjene ustanvosodne presoje pa bi se ob vsakokratnem odločanju v konkretnih primerih moral osredotočiti tudi na širše vsebinsko vprašanje, t.j. ali neka omejitev pravice (bodisi kot poseg ali kot način uresničevanja) v nekem kontekstu družbe predstavlja upravičeno manjšanje obsega svobodne gospodarske pobude glede na npr. zmanjšano raven oziroma nesposobnost razvitja kulture solidarnosti (razdeljevalne pravičnosti) v zasebni sferi, ali pa je do zmanjšanja obsega gospodarske svobode prišlo v razmerah, ko zasebni sektor zagotavlja socialno varstvo pomoči potrebnih na enaki ravni kot doslej ali pa v tej svoji asimptotski vlogi morda celo napreduje. Če velja slednje, iz naše podrobno utemeljene izpopolnjene teorije pravičnosti izhaja, da v takih razmerah oblast ne sme delovati v smer stroženja omejitev gospodarske svobode ampak obratno, v smer njihovih postopnih vse večjih sproščanj, zato bi morala biti stroženja omejitev v takih okoliščinah praviloma spoznana za protiustavna.

In nasprotno, če je gospodarsko svobodo zaradi znižanja ravni uresničevanja socialne varnosti preko zasebne sfere na neki točki treba nujno omejiti (npr. povišanje prisilno pobranih davkov za nujno zagotovitev dovoljšne ravni socialne države preko državne prisile, ker je zasebni sektor pri svoji vlogi socialne pravičnosti dokazano nazadoval oziroma je iz kakih drugih razlogov ni sposoben zagotoviti), je takšno oblastno omejitev na ustavnosodni ravni treba presojati z več zadržanosti in jo praviloma spoznati za skladno z ustavo. Četudi je sama intenzivnost omejitve (poseg ali pa način uresničevanja pravice) tudi pomembna okoliščina presoje, pa je torej jasno, da le-ta ni odločilna, saj je v skladu z izpopolnjeno teorijo pravičnosti fokus na povsem drugem, vsebinskem vprašanju. Šele vključitev tudi slednje dimenzije v presojo zagotavlja, da ustavnosodna doktrina v resnici sledi in s tem uresničuje intaktno usklajene vrednotne temelje iz izpopolnjene teorije pravičnosti. Dinamični značilnosti izpopolnjene vizije pravičnosti mora torej slediti dinamično in kontekstno zasnovana ustavnosodna doktrina, preko katere šele zares lahko usmerjamo prihodnji razvoj družbe v neoporečno izpopolnjeno moralno smer.

Nadalje, takšno kontekstualno ustavnosodno odločanje v sicer konkretnih primerih bi moralo v delu svoje presoje vključevati tudi presojo tega, ali konkretna oblast pod katero se npr. omejuje presojano pogodbeno svobodo, ima aktivni program za postopno vzpodbujanje in višanje solidarnostnih vrlin v zasebni sferi. V primeru, da ga nima, ali pa ga ima a ta ni zadovoljiv (obstaja npr. le na papirju in se v praksi ne izvaja, ali iz kakega drugega razloga dokazano ni učinkovit), bi takšne ocene v okviru ustavnosodne kontrole morale voditi do strogega testa presojanj omejitev svobodne gospodarske pobude (bodisi posegov v to pravico ali pa omejitev, ki pomenijo določitev načina uresničevanja te pravice). Vsakokratna oblast ima v kontradiktornem postopku pred Ustavnim sodiščem v vsakem konkretnem primeru presoje več kot dovolj možnosti dokazati, da je njena vloga vzpodbujanja vse večje ravni pristnih socialnih vrlin v okviru zasebnega sektorja, z vidika pričakovanj Ustave dovolj aktivna in s tem vplivati na bolj zadržano presojo Ustavnega sodišča v konkretnem primeru. Prav tako ima oblast v takem kontradiktornem postopku vse možnosti dokazati, da je kljub njeni aktivni politiki na tem področju raven kulture solidarnosti v zasebnem sektorju v nekem kontekstu nazadovala iz nekega z oblastjo nepovezanega razloga, tako da je v konkretnem primeru relativno večja omejitev svobodne gospodarske pobude vseeno nujna za zagotovitev zadostne socialne pravičnosti preko prisile socialne države. Tudi v takem primeru ima vsakokratna oblast možnost zagotoviti zadržano presojo Ustavnega sodišča glede neke njene konkretne (zatrjevano nujne) omejitve gospodarske svobode.

Prav tako bi takšne dopolnitve doktrine morale obveljati tudi v okviru abstraktne presoje zakonov, npr. davčnih, ki v nekem kontekstu družbe predstavljajo povečanje davčne obremenitve svobodnega gospodarjenja. Ali pa zakonov, ki predvidevajo druge (nedavčne a vseeno pomembne) omejitve gospodarske svobode. Tudi tu bi v skladu z izpopolnjeno vizijo moral biti pomemben kontekst: ali država z vidika intaktne vizije vodi kakšno aktivnost ali ne in ali ter koliko je ta učinkovita. Vse to, in ne zgolj intenzivnost posega, bi moralo vplivati na ustavnosodno presojo oziroma njeno strogost/zadržanost ter posledično rezultat.

Poleg tega lahko ob abstraktnih presojah takih zakonov Ustavno sodišče (po že sedaj veljavnem Zakonu o Ustavnem sodišču) po načelu koneksitete na lastno iniciativo odpre

presojo tudi drugih zakonov, s katerimi je presojeni povezan. Na primer, presojo pravnih praznin v zakonih, ki bi morali vzpostavljati učinkovite ukrepe za postopno višanje ravni kulture solidarnosti v zasebnem sektorju, vključno z večanjem vloge družine in družinskih podjetij, dobredelnih ustanov in drugih oblik človekovega združevanja, ki lahko ob primernih zakonodajnih vzpodbudah bistveno pripomorejo k zavedanju in večanju te kulture v zasebnem sektorju. Če Ustavno sodišče presodi, da je določena ureditev na tem področju nezadostna, lahko ugotovi njeno neučinkovitost, obenem pa razglasi obstoj protiustavnih pravnih praznin v zakonodaji tega področja. To posledično pomeni ugotovitev protiustavnosti ureditve na ravni te druge zakonodaje in napotilo oblasti po večji aktivnosti na tem področju in posledično zagotovitvi ustavno skladnega stanja.

Obenem takšne ugotovitve v okviru koneksitetne presoje vplivajo tudi na presojo primarno presojanega zakona. Na primer, večanje davčnih bremen pod državno prisilo v okviru davčnega zakona bo, v primeru neizpolnjevanja ustavno zahtevane vloge države na koneksitetno presojanih področjih, vodilo do stroge presoje in posledično praviloma protiustavnosti davčnega zakona, preko katerega oblast v takem kontekstu neupravičeno veča davčna bremena, za razbremenitev socialne države preko zasebnega sektorja pa se ne zmeni.

Vidimo, da je ustavnosodna doktrina, kot jo narekuje izpopolnjena vizija pravičnosti tega področja, precej drugačna od trenutne in slednjo bistveno dopolnjuje. Sam ne vidim razloga, da predlogu takih sprememb oziroma dopolnitev trenutne doktrine ne bi sledili, saj zgolj takšne spremembe doktrine lahko zagotovijo, da družba na srednji in dolgi v resnici pluje v pravo, moralno intaktno smer. Vse drugo bi bilo navigiranje brez kompasa, kar pa ne more predstavljati niti postopnega napredka v intaktno smer, obenem pa, kot zgodovina uči, prepogosto zaide v brezizhodne okoliščine iz katerih izhod vodi le preko prehudih katarz. Zato vztrajam, zidajmo hišo na skali. To pa pomeni, da bi bilo trenutno ustanvosodno doktrino treba dopolniti v smer kot je tu orisana. Obenem se spomnimo, da se je doktrina tega področja v zgodovini ustanvosodne kontrole že precej spreminjala (glej npr. prvo poglavje in opis izkušenj s spremembo doktrine v ZDA). Spremembe same po sebi torej ne bi bile nekaj povsem novega in za ustavno presojo tega področja še ne videnega. Kljub temu gre za pomembne in večje spremembe, zato se zdi poleg vprašanja

njihove moralne intaktnosti (zidanje hiše na skali) smiselno preučiti še vprašanje njihove splošne sprejemljivosti kot nasprotja utopičnosti, s čemer nadaljujem v naslednjem poglavju.

5. EMPIRIČNA PRESOJA SPREJEMLJIVOSTI

5.1. (Ne)sprejemljivost – empirična preveritev

S tem, ko sem na ravni čiste teorije poskusil najprej utemeljiti intaktno, t.j. najbolj izpopolnjeno različico teorije pravičnosti obravnavanega področja in nato na njeni podlagi dopolniti obstoječo ustavnosodno doktrino tega področja, pa še nisem v celoti zaključil argumentativnega kroga v prid predlaganemu pristopu. Četudi bi bila namreč neka vizija najčistejša oz. najbolj izpopolnjena na ravni same teorije in bi iz nje za posodobitev ustavnosodne doktrine logično konsistentno izhajalo vse kar sem skušal zgoraj izpeljati, bi lahko takšna vizija in takšni predlogi še vedno naleteli na t.im. »kritiko nesprejemljivosti«. Enostavneje povedano, čistost teoretične vizije in čistost njenih izpeljav za ustavnosodno doktrino še ne zagotavlja, da takšna vizija ni preveč utopična za tiste, ki so njeni končni naslovniki, t.j. državljanke in državljani. Če končni naslovniki namreč neke vizije in ustavnosodnih odločitev preprosto ne sprejmejo, ker so preradikalne za svoj čas, četudi so v idealu morda pravilne, takšna vizija kljub svoji teoretični superiornosti nima možnosti praktičnih učinkov in naj se torej ne ukvarjamo z njeno vpeljavo, ampak pustimo prostor drugim, obstoječim vizijam in praksam, ki takšno sprejemljivost (in s tem legitimnost) pri končnih naslovniki uživajo, četudi niso povsem moralno intaktne.

Ker gre za pomemben protiargument zoper to kar predlagam, je ta zadnji izziv vsekakor prav tako treba preučiti. Za razliko od teoretične ravni argumentacije gre pri njem za klasično empirično vprašanje: naslovniška sprejemljivost/nesprejemljivost ne glede na samo logično-vrednotno veljavnost predlagane vizije in njenih izsledkov. V empiričnih vprašanjih pa je mogoče argumentirati zgolj z empiričnimi argumenti. Ker celote prebivalstva za odgovor o sprejemljivosti/nesprejemljivosti te vizije seveda ne moremo vprašati, sem na tej točki opravil empirični poskus na manjšem reprezentativnem vzorcu državljanek in državljanov, ki pa je kljub temu dober približek končnega naslovnika.

5.2. Metodologija

Skrbno sem izbral skupino 20 državljanek in državljanov, ki bi kot vzorec kar najbolj reprezentativno predstavljali slovensko prebivalstvo in jim preko ankete zastavil prav tako skrbno izbrana vprašanja, ki se tičejo sprejemljivosti/nesprejemljivosti predlagane vizije in ostalih vizij v očeh skupine konkretnih anketirancev. Na ta način sem skušal dobiti odgovor na vprašanje, kam se glede vprašanja sprejemljivosti/nesprejemljivosti med obstoječimi vizijami uvršča ta, ki jo predlagam. S tem, ko vključujem še ostale obstoječe vizije, lahko podam bolj celosten kontekstualni odgovor (primerjalni glede na tekmujoče vizije) na izziv glede sprejemljivosti/nesprejemljivosti predlagane vizije. S tem, ko dobimo odgovor na vprašanje o sprejemljivosti/nesprejemljivosti od tako reprezentativno izbrane skupne anketirancev, pa lahko na podlagi njihovih odgovorov upravičeno sklepamo na stališče celotne skupine naslovnikov Ustave (vseh državljanek in državljanov).

Med anketiranci je bilo tako 11 žensk in 9 moških (kar približno odraža spolno sestavo slovenskega prebivalstva), 13 starih med 15 in 64 let in 7 starih nad 65 let (kar približno odraža 63.6% oziroma 21.4% prebivalstva Slovenije v teh starostnih obdobjih). 13 je bilo takšnih, ki so jim na volitvah običajno bližje stranke sredine in levo od nje, 7 pa takšnih, ki so jih bližje stranke sredine in desno od nje (oboje približno odraža razporeditev slovenskega volilnega telesa). 13 anketirank oziroma anketirancev je bilo iz mest, 7 pa bolj iz podeželja, kar prav tako predstavlja približno slovensko razporeditev prebivalstva po mestih oziroma podeželju.

Skupini anketirancev sem zastavil skrbno izbrana vprašanja, ki sem jih vsakemu od anketirancev pred izpolnjevanjem tudi vsebinsko podrobneje razložil (zgolj kaj točno pomenijo posamezna vprašanja), ne da bi ob tem podajal kakršnekoli lastne sodbe. Tako sem zagotovil, da so anketiranci točno vedeli kaj konkretno jih posamezno vprašanje sprašuje, obenem pa niso bili seznanjeni z mojimi vsebinskimi idejami ali preferencami. Vprašanja so bila sledeča:

1. Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:
- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
 - B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost
 - C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo
 - D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)
4. Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?
- A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)
 - B. Ne (lahko tudi kratko obrazložite)
 - C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)
5. Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?
- A. Da
 - B. Ne
 - C. Morda
 - D. Ne vem
6. Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?
- A. DA
 - B. DA, POTEM KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA
 - C. N

7. Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

5.3. Rezultati in razprava

Na prvo vprašanje, ki je anketirance spraševalo pod predpostavko, da so običajno bolj zagovorniki razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode, jih je kar 15 odgovorilo, da bi bilo zanje kljub temu sprejemljivo (bodisi odgovor C ali odgovor D, torej najbolj ugodna odgovora v korist sprejemljivosti moje vizije), če bi država ravnala tako, da bi družba kot celota ob zagotovljenem vse večjem višanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. To kaže na to, da bi velika večina reprezentativnih anketirancev tudi v praksi sprejela smer bodočega razvoja države, ki bi sleidl maksimizaciji obeh vrhovnih vrednot. Trije so odgovorili, da bi bilo zanje to manj sprejemljivo kot pa večanje izključno zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile (odgovor B). Pri teh treh gre torej za skupino pripadnikov socialistične vizije kot jo zagovarja socializem sam (npr. Cohen), brez izboljšav kot jih predlagam v svoji viziji. Pri njih bi bil socializem torej še vedno bolj sprejemljiv kot pa moja intaktna vizija gospodarsko-socialne pravičnosti. A so ti anketiranci le trije, kar je v primerjavi s petnajsterico, ki je obkrožila odgovora B ali C (da je moja izpopolnjena vizija sprejemljiva oziroma bolj sprejemljiva kot njihova lastna trenutna preferenca (bodisi socializem, libertarizem, egalitarni liberalizem, naravnopravna vizija, ali karkoli vmes)) bistveno manjša skupina. Prav tako sta le dva anketiranca izbrala odgovor E, to je, da bi bilo bolj sprejemljivo od moje vizije, če bi država večala le vrednoto posameznikove svobode na gospodarskem področju, ne pa obenem vrednote socialne podpore pomoči potrebnim. V tej skupinici sta torej podpornika klasičnega libertarizma, po katerem naj država ne ima opraviti z razdeljevalno pravičnostjo popolnoma nič. Četudi je za ta dva anketiranca torej sprejemljivejša

Nozickova vizija države kot pa moja, ugotavljam, da je velika večina petnajstih vprašanje sprejemljivosti vseeno močno nagnila v korist prav moje izpopolnjene vizije. Obenem nihče od anketirancev ni kategorično zatrdil, da bi bila moja vizija nesprejemljiva (odgovor A). Iz poznavanja splošnega javnega diskurza vemo, da bi socialisti in libertarci eden za drugega izbrali prav ta odgovor.

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

Na drugo, zrcalno obrnjeno vprašanje so bili odgovori podobni. Tu so anketiranci odgovarjali pod predpostavko, da so bolj zagovorniki vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti), vprašanje pa je bilo, če bi bilo kljub temu po njihovi oceni sprejemljivo, da bi država ob vse večji gospodarski svobodi delovala tako, da bi bilo v družbi tudi vse več socialne varnosti pomoči potrebnih.

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

Dva anketiranca sta odgovorila, da bi bilo to manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode (odgovor B) – gre za oba prepričana zagovornika klasičnega libertarizma, ki smo ju identificirali že v prejšnjem odgovoru, tako da »razmerje sil« glede vprašanja (ne)sprejemljivosti s takima odgovoroma ostaja enako. Podobno, čeprav ne povsem enako, pri tem vprašanju ostaja tudi število anketirancev, ki so izbrali odgovora C in D (da bi bilo večanje obeh vrednot sprejemljivo ali celo bolj sprejemljivo kot le večanje vrednote gospodarske pravičnosti). Teh je kar vseh osemnajst

preostalih, kar pomeni, da se tehtnica glede empirične sprejemljivosti s tem še bolj nagne v korist sprejemljivosti vizije, ki jo preverjam. Nihče pa tudi tokrat ni izbral odgovorov D in A, kar pomeni, da se anketirancem preverjana vizija ne zdi nesprejemljiva in da se reprezentativni vzorec v korist maksimiziranja obeh vrednot (preverjana vizija) zlahka odreče klasičnemu libertarizmu, ki stavi predvsem ali celo izključno na vrednoto gospodarske svobode (na vprašanje so anketiranci vendarle morali odgovarjati pod predpostavko, da so zagovorniki predvsem gospodarske svobode, torej libertarizma, pa mu vseeno v veliki večini niso dali prednosti pred sprejemljivostjo vizije maksimiziranja *obeh* vrednot, kar je glede empirične sprejemljivosti preverjane vizije povedno). Odgovori pod takšno predpostavko, ter pod nasprotno predpostavko pri prvem vprašanju, so namenjeni vzpodbujanju razumske dimenzije anketirancev, ki naj odraža razumnega državljana oz. državljanke, to je takšnega državljana oziroma državljanke, ki je sposoben vživeti se v vlogo drugega in videti tudi njegov pogled. To je državljan, ki se zaveda dejstva, da živi v pluralni družbi, v kateri vlada nesoglasje, ki pa ga je za namene obstoja skupne države treba vsaj do neke minimalne mere presegati. Ali pa ideja in dejstvo skupne legitimne države različno mislečih nista mogoča, ampak gre zgolj za obliko prisile.

Tretje vprašanje, pri katerem ni šlo za odgovarjanje pod predpostavko, da so anketiranci običajno zagovorniki te ali one vrednote, je bilo konkretno in neposredno: »Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljan in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost
- C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo
- D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)«

To neposredno vprašanje je bilo kot tretje izbrano načrtno – da se preko prvih dveh vprašanj v anketirancih najprej vzbudi zavedanje o soobstoju različnih razumnih pogledov v moderni pluralni družbi in se njihovo neposredno osebno oceno o tekmujočih se vizijah pridobi šele čim bolj v kontekstu takega zavedanja in ne izven slednjega. Tako odgovori tudi na tretje vprašanje ponovno odražajo bolj točen približek mnenju razumnega državljana, ki je edino mnenje, ki ga v moderni pluralni družbi sploh lahko razumemo kot relevantnega.

Sedemnajst anketirancev je izbralo odgovor D, kar pomeni, da bi jih velika večina bila naklonjenih bodočemu razvoju, ki bi težil k takšni viziji, kot jo zagovarjam v tej magistrski nalogi. Dva sta izbrala odgovor A in eden odgovor B, kar kaže na to, da sprejemljivost v tej nalogi zagovarjane vizije gotovo ne bi bila brez razumnih nasprotnikov, a bi bili ti najverjetneje v precejšnji manjšini. Takšno nesoglasje, ki obenem vzpostavlja relativno splošno sprejemljivost v tej nalogi zagovarjane vizije, po drugi strani ohranja za demokratičnost družbe še kako potrebno nadaljnjo pluralnost tudi glede teh vprašanj. Skladno s tem ambicija vizije, ki jo zagovarjam v tej nalogi, seveda ni vzpostaviti dokončno pravilno vizijo tega področja, ampak pustiti vprašanje odprto do te mere, da so kadarkoli v prihodnje nadaljnje izboljšave in popravki ter korekcije in odstopi še naprej mogoče. Takšno možnost nadaljnjega napredka ob dejstvu zagovarjanja neke vizije lahko zagotavlja zgolj hkratna dopustitev različnih in nasprotnih mnenj. Kar zagovarjana vizija, kot vidimo, omogoča tudi v praksi.

Seveda pa je koristno takšne splošne izjave/ocene anketirancev o sprejemljivosti neke vizije tudi še bolj konkretno preveriti oz. »stestirati«. Temu cilju je služilo četrto vprašanje, ki je odgovore anketirancev na prejšnje vprašanje preverjalo na konkretnem primeru. Glasilo se je: »Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazložite)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

Štirinajst anketirancev je izbralo odgovor A, pri čemer jih je šest od teh podalo tudi kratke obrazložitve kot »Dokler je moja plača še zmeraj višja, je edino racionalno, da sprejemem pogoj samostojne dajatve«, »Da, tako je finančno boljše za oba, tako zame kot za tistega, ki prejme prostovoljni prispevek«, »Odgovor A sem izbrala, ker tak sistem omogoča večjo svobodo in večje medsebojno spoštovanje med člani skupnosti«, »Druge možnosti v takšni hipotetični situaciji ne bi bilo racionalno izbrati«, »Da, če je to pogoj, da sama dobim in obdržim višjo plačo«, »S toliko višjo plačo ne bi imela težav prispevati nekaj več kot sedaj tudi za socialno varnost drugih, to bi bilo tudi edino moralno pravilno«.

Trije so izbrali odgovor C, pri čemer sta dva takole obrazložila svojo izbiro: »Da, pod pogojem, da bi tudi vsaj velika večina v družbi ravnala enako, saj drugače moja lastna pripravljenost ne bi zadostovala za vzdržnost sistema«, »Le če bi takšno prostovoljno karitativno vedenje obdržalo ali še naprej višalo tudi mojo lastno plačo – v tem primeru bi imel tudi sam več kot v sedanjem sistemu«.

Trije so izbrali odgovor B, pri čemer so takole obrazložili svojo izbiro: »Tak sistem ne bi vzdržal na dolgi rok; tisti, ki zasluži več, bi sčasoma prenehal prispevati drugim in dolgoročno bi se zato znižala tudi njegova lastna plača«, »Brez državne prisile ni mogoča socialna pravičnost, na prostovoljni osnovi večina ne bi sodelovala«, »Kar človek sam zasluži s svojim lastnim delom, je v idealnih okoliščinah njegova last in v takem sistemu je dovolj za vsakega, ki je voljan delati, ni torej potrebe po prostovoljnosti, ki vzpodbuja pasivnost in nedelo drugih«.

Najprej ugotavljam bistveno – da bi velika večina tudi v konkretnih okoliščinah iz nekoliko različnih vzrokov (mešano moralnih in oportunističnih) ravnala tako kot iz razlogov svoje sprejemljivosti upa vizija, ki jo v tem svojem magistrskem delu zagovarjam. Ker je za njeno delovanje odločilno prav to, ali bi namreč zadostna večina naslovnikov (državljanek in državljanov) takšno vizijo tudi v konkretnih dejanjih uresničevala in s tem omogočila delovanje vizije v praksi, lahko ugotovimo, tudi odgovori na to vprašanje pritrjujejo tezi o sprejemljivosti vizije.

Med odgovori, ki so zavrnilo pripravljenost sodelovanja v takšnem sistemu medsebojnih družbenih razmerij (trije anketiranci, ki so izbrali odgovor B), sta dva argumenta, ki predpostavljata, da zadostna večina naslovnikov takega ravnanja ne bi podpirala. Toda iz naših odgovorov (anketiranci, ki so izbrali odgovor A) vemo ravno nasprotno – velika večina bi takšnemu konkretnemu ravnanju pritrčila in ga bila pripravljena izvrševati. Zato lahko nadalje sklepamo celo na to, da bi tudi ta dva od treh, ki so izbrali odgovor B, naposled morda spremenila svoje mnenje (njun navedeni argument za odgovor B bi namreč odpadel) in bi tudi onadva sprejela tak izpopolnjeni sistem delovanja na tem področju. S tem se presenetljivo nakazuje celo izredno visoka stopnja sprejemljivosti zagovarjane vizije. Eden od omenjenih treh, ki so izbrali odgovor B pa je povsem načelno libertarni, zaradi česar na ta glas podpore tu zagovarjana vizija ne more računati, ob čemer naj spomnimo, da tudi v sedanjem sistemu seveda ne velja, da je država sto odstotno uspešna pri svoji prisilni izterjavi davkov za namene redistributivne pravičnosti. Nasprotno, protipravno izogibanje davkom je v marsikateri moderni državi na nezavidljivo znatni ravni. To pomeni, da tu zagovarjana vizija ob tako izrazito manjšinskemu nasprotovanju (en anketiranec od dvajsetih) verjetno ni nič manj sprejemljiva od sedanjega sistema oziroma je potencialno morda celo bolj sprejemljiva.

Enako potrjujeta tudi obe obrazložitvi tistih dveh (od treh) anketirancev, ki sta izbrala odgovor C. Iz njiju namreč sledi, da bi v primeru večinske podpore takemu ravnanju tudi sama gotovo (in ne »morda«) ravnala tako in bi torej izbrala odgovor A, ki pritrjuje sprejemljivosti vizije.

Na peto vprašanje, »ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?« je 15 anketirancev odgovorilo z NE (odgovor B), 4 z DA (odgovor A) in eden z NE VEM (odgovor D), nihče pa ni izbral odgovora MORDA (odgovor C).

To vprašanje je bilo zastavljeno iz razloga, ker je eden od razlogov zagovornikov socializma proti večji gospodarski svobodi tudi argument, da v končni fazi niti ni pomembno, če večja svoboda vodi do večje gospodarske uspešnosti skupnosti, ampak ali

takšen sistem večja razlika med premoženjem državljanek in državljanov. Takšno večanje premoženjske neenakosti v opisanem protiargumentu predpostavlja večanje neenakosti na področju socialne varnosti. Vizija, ki jo zagovarjam v tej nalogi, pa predpostavlja, da je takšno večanje neenakosti problematično le v nekaterih primerih, v nekem drugem primeru pa ne. Ni namreč problematično takrat, ko sicer naraščajoča premoženjska neenakost hkrati viša socialno varnost prav vseh državljanek in državljanov v primerjavi z manjšo socialno varnostjo v drugih sistemih (npr. socializmu), ki takšne gospodarske blaginje zaradi prekomernega omejevanja svobode ne morejo doseči in je ne dolgoročno vzdrževati.

Pridobljeni odgovori na peto vprašanje kažejo na to, da tudi z vidika omenjenega protiargumenta, ki bi se gotovo pojavil tudi zoper mojo tu zagovarjano vizijo, občutek o kakšni splošni družbeni nesprejemljivosti moje vizije iz tega naslova ni močan. Nasprotno, znatna večina našega reprezentativnega vzorca anketirancev v okoliščinah, ki jih zahteva tu zagovarjana vizija (ob večanju gospodarske svobode hkratno večanje socialne varnosti za prav vse) ni videla težav. Vizija je torej sprejemljiva tudi, če upoštevamo posamezne kritične glasove iz opisane smeri.

Šesto vprašanje, »Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?«, je bilo postavljeno kot uvod v zadnje, sedmo vprašanje. Nanj (na šesto vprašanje) je 18 anketirancev odgovorilo z »DA, POTEM KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA« (odgovor B) in dva z »DA« (odgovor A). Na sedmo vprašanje, »Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?« pa je osemnajst anketirancev odgovorilo z »NE« (odgovor B), dva pa z »DA« (odgovor A). Tudi odgovori na zadnje vprašanje torej potrjujejo ugotovitev iz ostalih, dosedanjih vprašanj.

5.4. Sklep

Iz pridobljenih rezultatov in gornje razprave izhaja sklep, da bi bila takšna vizija, kot jo v tej nalogi zagovarjam, sprejemljiva za izrazito širok krog naslovnikov. Morebitna kritika, češ da tudi, če je ta vizija moralno superiorna, za ne more biti upoštevna, ker med naslovniki ne bi bila sprejemljiva, je s tem ustrezno zavrnjena.

6. ZAKLJUČEK

V zaključni fazi naloge lahko ugotovim, da je bil njen načrtovani prispevek izpolnjen.

Prvič, v začetnem delu naloga doprinese prvo primerjalno predstavitev ustavnosodne doktrine svobodne gospodarske pobude slovenskemu bralcu v slovenskem jeziku. Zanimivi zgodovinski razvoj ameriške doktrine tega področja sploh še ni bil predstavljen slovenski javnosti, kot tudi ne nemška doktrina, doktrina slovenskega Ustavnega sodišča tega področja pa se nahaja v Komentarju Ustave RS, ki pa ne podaja primerjalnopravnega in s tem tudi bolj celostno kontekstualno-razvojnega razumevanja tega področja. Že ta začetni deskriptivni del magistrske naloge torej predstavlja dobrodošel del načrtovanega prispevka moje magistrske naloge.

Drugič, v nadaljevanju naloga pokaže, da je ustavnosodna doktrina najvišjih sodišč, kakršnakoli že je, neizbežno vsidrana v še globlji diskurz tega področja, ki za razliko od prava zadeva vizije pravičnosti na tem področju. Pravo oz. ustavnosodna doktrina se torej na nahaja v vakumu, ampak neizogibno črpa, in mora črpati, iz te globlje in moralno odločujoče ravni diskurza tega področja. Od tod v nadaljevanju naloge sledi prispevek podrobne predstavitve vseh osrednjih vizij pravičnosti in njenih aplikacij na moje preučevano področje. Brez poznavanja teh globljih moralno imperativnih dimenzij, pravilne odločitve na ravni ustavnosodne doktrine niso mogoče. Zato je drugi pomembni doprinos naloge izpolnjen prav s predstavitvijo in aplikacijo osrednjih vizij teorije pravičnosti na moje preučevano področje.

Tretjič, s pravkar opisanim prvim in drugim delom (doprinom) pa je obenem vzpostavljena tudi podlaga za mojo konkretno tezo, ki jo razvijem v nadaljevanju naloge. Ta doprinos je morda še najbolj specifičen in predstavlja moje osebne argumente v prid eni od vizij pravičnosti tega področja, ki se razlikuje od vseh do sedaj poznanih vizij in s tem bržkone predstavlja najbolj izvirni doprinos moje naloge. Četudi se nekateri bralci z mojo izdelano vizijo ne bi strinjali, bi na predstavljene argumente morali odgovoriti in nadalje izčiščevati resnico tega zagonetnega področja. Že s tem je izpolnjen doprinos naloge tudi v tem najbolj specifičnem delu. Če pa je moč argumentov v prid moji viziji

za koga prepričljiva, morda celo bolj kot argumenti katerekoli predstavljene obstoječe vizije, je ta doprinos še dodatno oplemeniten. Presoja je seveda v očeh vsakokratnega bralca.

Četrtrič, ko izčistim in izpopolnim svojo vizijo pravičnosti tega področja, za katero argumentirano trdim, da je po moji oceni najprimernejša, se tu ne ustavim, ampak prikažem, kako je na njeni zdravi podlagi mogoče izgraditi ustavnosodno doktrino tega področja, ki predstavlja pomembne dopolnitve k sedaj obstoječi in po moji oceni še ne dovolj izpopolnjeni doktrini. Na tej podlagi izdelam nekaj pomembnih primerov predlogov sprememb ustavnosodne doktrine, ki v luči širšega konteksta predstavljajo nič drugega kot nadaljnji zgodovinski razvoj te doktrine, če naj se slednja v prihodnje razvija v skladu z moralno intaktnimi smernicami. Trdim, da je zaradi moralne intaktnosti takšne ustavnosodne doktrine to edina prava pot bodočega razvoja. Morda bom imel srečo in bo nalogo kdaj prebral tudi kateri od sedanjih ali bodočih ustavnih sodnikov ter v njej morda našel kakšen argument v prid svojega odločanja v tu zagovarjano smer. Doprinos naloge je torej lahko potencialno zelo konkreten in cilja na moralno-intaktne reforme s strani samega vrha pravnega sistema navzdol.

Petič, da bi odgovoril na morebitni protiargument zoper izdelano in aplicirano vizijo tega področja, kot jo zagovarjam, sem skušal z nalogo prispevati tudi k razjasnitvi vprašanja, ali bi bila takšna vizija tudi konkretno sprejemljiva, ali pa je utopična in je zaradi tega njen prispevek pomembno omejen. Na podlagi empiričnega eksperimenta naloga izključi morebitni protiargument utopičnosti vizije, s tem pa samo potrди dodatno dimenzijo konkretnega prispevka, h kateremu naloga teži.

Nazadnje, prav gotovo ima naloga tudi svoje omejitve. Ena teh je očitna že ob tem, ko pomislimo o nadaljnjih in še podrobnejših mogočih poteh raziskovanja tega področja. Mogoče je izdelati še bistveno bolj popolno konkretno zgradbo ustavnosodne doktrine na na zdravih abstraktnih temeljih tu izdelane izpopolnjene vizije pravičnosti. To obenem presega namen te naloge, ki je vendarle magistrska naloga. Takšno nadaljnje delo je zaradi obsežnosti in podrobnosti bolj primerno za kakšen doktorski podvig, obenem pa namen te magistrske naloge, s splošnim naslovom »Ustavnosodna presoja na področju gospodarske in socialne pravičnosti«, tako ali tako ni bil izgraditi zgradbo do popolnosti,

ampak zasnovati vizijo in pokazati, kako se na tako moralno intaktnem temelju (skali) da na edino pravilen način nadalje zidati hišo, ki na koncu predstavlja celotno prenovljeno ustavnosodno doktrino tega področja. Kako je mogoče na predstavljenem abstraktnem temelju (izpopolnjena vizija pravičnosti tega področja) naprej graditi ustavnosodno doktrino, ki je s takšno vizijo pravičnosti skladna, pa naloga pokaže primeroma in le to je bil v tem delu (poglavje o spremembah/dopolnitvah obstoječe ustavnosodne doktrine) njen namen. Nujna omejenost magistrske naloge v tem delu torej obenem odpira pot omenjene nadaljnje, bistveno bolj podrobne in celostne izgradnje prenovljene ustavnosodne doktrine tega področja v okviru morebitnih doktorskih ipd. raziskav, in/ali pa prakse Ustavnega sodišča.

REFERENCE

Ambrosius, Gerold. 2001. Staat und Wirtschaftsordnung: eine Einführung in Theorie und Geschichte (Grundzüge der moderne Wirtschaftsgeschichte 3.knjiga). Stuttgart: Franz Steiner Verlag.

Cohen, Gerald. 2009. Why Not Socialism? Princeton: Princeton University Press.

Gunther, Gerald in Sullivan, Kathleen. 1997. Constitutional Law. 13. izdaja. Westbury & New York: Foundation Press.

Hren, Marjetka. 2017. Omejevanje svobodne gospodarske pobude v Nemčiji – primerjalna analiza analiza primerjalno pravne službe Ustavnega sodišča.

Kremžar, Marko. 1988. Stebri Vzajemnosti. Buenos Aires: Kreditna Zadruga Sloga.

McCloskey, Robert. 1962. Economic Due Process and Supreme Court: An Exhumation and Reburial. *Supreme Court Review*, 1962(1), 34-54.

Nozick, Robert. 1974. Anarchy, State and Utopia. New York: Basic Books.

Papier, H-J. 2009. Simpozij bavarskega državnega ministrstva za gospodarstvo, infrastrukturo, promet in tehnologijo; delo vsebinsko povzeto v Hren Marjetka, »Omejevanje svobodne gospodarske pobude v Nemčiji – primerjalna analiza«, 2017, analiza primerjalno pravne službe Ustavnega sodišča.

Rawls, John. 1999. A Theory of Justice Revisited. Cambridge: Harvard University Press.

Rorty, Richard. 1998. Truth and Progress. Cambridge: Cambridge University Press.

Smith, Adam. 1776. An Inquiry into the Nature and Causes of Wealth of Nations. Dublin: William Potter Publishing.

Šturm, Lovro et al. Komentar Ustave Republike Slovenije Dopolnitev-A, 2011, Kranj:
Fakulteta za državne in evropske študije

Ustavno sodišče Slovenije, U-I-306/98.

Ustavno sodišče Slovenije, U-I-135/00.

Ustavno sodišče Slovenije, U-I-199/02.

Ustavno sodišče Slovenije, U-I-212/03.

Ustavno sodišče Slovenije, U-I-163/05.

Ustavno sodišče Slovenije, U-I-66/08.

Vrhovno sodišče ZDA, Adkins proti Children's Hospital. 1923. 261 U.S. 525.

Vrhovno sodišče ZDA, Allgeyer proti Louisiani, 1897. 165 U.S. 578.

Vrhovno sodišče ZDA, Coppage proti Kansasu. 1915. 236 U.S. 1.

Vrhovno sodišče ZDA, Lochner proti New Yorku, 1905. 198 U.S. 45, 25 S.Ct. 539, 49
L.Ed 937.

Vrhovno sodišče ZDA, Railroad Retirement Board proti Alton Railroad Company. 1935.
295 U.S. 330.

Vrhovno sodišče ZDA, West Coast Hotel Co. proti Parrish. 1937. 300 U.S. 379.

Vrhovno sodišče ZDA, United States proti Caroline Products Co.. 1938. 304 U.S. 144.

Zvezno Ustavno sodišče Nemčije, BVerfGe 30, 292.

Zvezno Ustavno sodišče Nemčije, BVerfGe 39, 210.

Zvezno Ustavno sodišče Nemčije, BVerfGE 50, 290.

Zvezno Ustavno sodišče Nemčije, BVerfGE 65, 237.

Zvezno Ustavno sodišče Nemčije, BVerfGe 82, 209.

POVZETEK

Magistrska naloga na primerjalnopravni način najprej predstavi razvoj in trenutno stanje ustavnosodne doktrine na področju gospodarske in socialne pravičnosti. Predstavljena je doktrina Vrhovnega sodišča ZDA, nemškega Zveznega Ustavnega sodišča in Slovenskega Ustavnega sodišča, kar predstavlja prvo tovrstno primerjalnopravno predstavitev slovenskemu bralcu v slovenskem jeziku. Naloga se nato spusti na globjo raven diskurza, ki ga predstavljajo vizije pravičnosti tega področja. Argumenti na tej ravni, ko jih soočimo med seboj, vodijo do avtorjeve teze o izpopolnjeni viziji pravičnosti tega področja, ki jo argumentativno izdelava in zagovarja skozi preostanek naloge. Med drugim pokaže, kako je na podlagi tako izpopolnjene vizije pravičnosti mogoče graditi izboljšave trenutne ustavnosodne doktrine tega področja, tako da bo ta v resnici sledila moralno kar najbolj intaktnim temeljem iz sfere pravičnosti, takšnim, ki do največje možne mere razvijejo človekovo gospodarsko svobodo in obenem do največje možne mere uresničijo pristno skrb za pomoči potrebne ter obenem na ta način sprostijo kar največjo možno mero pristnega enakega spoštovanja med sodržavljanji. Uresničljivost predlagane vizije in na njej temelječih predlogov izboljšanj trenutne ustavnosodne doktrine avtor preveri z empiričnim eksperimentom, ki med naslovniki potrjuje splošno sprejemljivost (neutopičnost) tovrstne vizije in tovrstnih ustavnosodnih sprememb doktrine tega področja.

Ključne besede: gospodarska pravičnost, svobodna gospodarska pobuda, socialna pravičnost, socialne pravice, socialna varnost, Ustavno sodišče, Vrhovno sodišče ZDA, Zvezno ustavno sodišče Nemčije, teorije pravičnosti

JUDICIAL REVIEW IN THE FIELD OF ECONOMIC AND SOCIAL JUSTICE

Abstract

In a comparative fashion, this Masters' Thesis first outlines the historic development and current state of jurisprudence in the field of economic and social justice. The judicial doctrine of the US Supreme Court, the German Federal Constitutional Court, and the Slovenian Constitutional Court of this field are presented. This constitutes the first such contribution to the Slovenian public in its own language. The thesis then delves into a deeper level of discourse, namely, into questions over morally superior visions of social and economic justice. When arguments at this deeper level are confronted with each other, this enables the author to elaborate his own and allegedly superior moral vision of the field. While defending this claim the author also demonstrates how it is possible to start constructing a superior and improved jurisprudential doctrine of the field based on such an improved morally superior vision. It is a vision, and a corresponding jurisprudential improvement, that claims to unleash at the same time the highest possible economic freedom, the highest possible amount of social justice, and the maximum possible amount of genuine equal respect among citizens. In the end, the author also tests the acceptability of such a vision of justice and its suggested doctrinal jurisprudential improvements. An empirical experiment that he conducts speaks favorably of the acceptability, as opposed to utopianism, of such a vision and its proposals.

Keywords: economic justice, freedom of establishment, social justice, social rights, social protection, Constitutional Court of Slovenia, the US Supreme Court, Federal Constitutional Court of Germany, theories of justice.

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisani/-a **Matej Koren**

vpisna številka **36161020**

izjavljam,

da je zaključno delo z naslovom **USTAVNOSODNA PRESODJA NA PODROČJU
GOSPODARSKE IN SOCIALNE PRAVIČNOSTI**, ki sem ga napisal/-a pod

mentorstvom **Prof. Dr.Dr. Klemen Jaklič** ,

- rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela,
- da so dela in mnenja drugih, ki sem jih uporabil v zaključnem delu, ustrezno citirana,
- da se zavedam, da je plagiatorstvo kaznivo po zakonu,
- da se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo, za moj status na fakulteti ter ukrepov Fakultete za pravo in ekonomijo v skladu z njenimi pravili,
- da je elektronska oblika identična tiskani obliki dela,
- da je delo jezikovno primerno in urejeno skladno s fakultetnimi pravilniki objavljenimi na spletni strani fakultete.

Kraj, datum: Ljubljana, 26.8.24

Podpis avtorja/-ice: _____

PRILOGA – IZPOLNJENI ANKETNI VPRAŠALNIKI

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / (moški)

Starost: med 15 in 64 let / (nad 64 let)

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / (sredine in desno od nje)

Živim: v mestu / (na podeželju)

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljene za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazložite)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEM KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

TAK SISTEM NE BI VZDRŽAL NA DOLGI POK;
TISTI, KI ZASLUŽI VEČ, BI SČASOMA PRENEHAL
PRISPEVATI DRUGIM IN DOLGOROČNO BI SE
ZATO ZNIŽALA TUDI NJEGOVA LASTNA
PLAČA.

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljene za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

BREZ DRŽAVNE PRISILE NI MOGOČA
SOCIALNA PRAVIČNOST, NA PROSTOVOLJNI
OSNOVI VEČINA NE BI
SODELOVALA!

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEM KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljene za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEM KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEM KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljene za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

- A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)
- B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)
- C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

DA, TAKO JE BOLJŠE ZA OBA,
TAKO ZAME KOT ZA TISTEGA,
KI PREJME PROSTOVOLJNI
PRISPEVEK.

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

- A. Da
- B. Ne
- C. Morda
- D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

- A. DA
- B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA
- C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

- A. Da
- B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

Star človek sam zasluzi s svojim lastnim delom, je v idealnih okoliščinah njegova last in v takem sistemu je dovolj za vsakega, ki je voljan delati in forej potrebe po postojavnosti, ki vejdbruja prihodnost in medelo drugih.

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vašo pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo

D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanov in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

Da, pod pogojem, da bi tudi vsaj velika večina v družbi ravnala enako, saj drugače moja lastna pripravljenost ne bi zadostovala za vzdrževost sistema.

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

Le če bi takšno ^{prostovoljno} karitativno vedenje obdržalo in še naprej višalo tudi mojo lastno plačo - v tem primeru bi imel tudi sam več kot v sedanjem sistemu.

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebne bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite) *Da, če je to pogoj, da sama dobim in obdržim večjo plačo.*

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljene za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

Dejstvo je, da višja plača še zmeraj ni, je edino racionalno, da sprejmemo pogoj samostojne dejavnosti.

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite)

Obgovor A sem izbrala, ker tak sistem omogoča večjo svobodo in večje medsebojno spoštovanje med člani skupnosti.

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje

Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

A. Da (lahko tudi kratko obrazložite) DRUGE MOŽNOSTI V TAKŠNI HIPOTETIČNI SITUACIJI NEBI BILG RACIONALNO IZBRATI.

B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)

C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEK KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne

ANKETNI VPRAŠALNIK

Spoštovani,

Pred vami je anketni vprašalnik, ki je del moje magistrske naloge pri Fakulteti za pravo in ekonomijo v Ljubljani. Vprašalnik vam bo vzel med 5 in 10 minut časa za izpolnjevanje, pri čemer eno od vprašanj zahteva še dodaten vsebinski pogovor, v katerem vam na kratko razložim ozadje vprašanja (različne vizije obravnavanega področja), da so nato izbire vaših odgovorov lahko čim bolj natančne in odražajo vaša pristna stališča. Hvaležen sem vam za vas čas in prispevek.

Matej Koren, magistrski kandidat

Ljubljana, 15. 12. 2023

Ustrezno obkrožite:

Spol: ženska / moški

Starost: med 15 in 64 let / nad 64 let

Na volitvah so mi običajno bližje: stranke sredine in levo od nje / sredine in desno od nje
Živim: v mestu / na podeželju

1. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti) kot pa gospodarske svobode. Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako (pod predpostavko, da bi bila takšna pot tehnično mogoča), da bi družba kot celota ob večanju socialne varnosti (ne glede na to, ali jo zagotavlja država ali zasebni sektor) zagotavljala tudi vse večjo mero gospodarske svobode. Je torej za vas večanje obeh omenjenih vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti preko državne prisile
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote socialne varnosti (socialne države) ne glede na vrednoto gospodarske svobode
- E. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote svobode

2. VPRAŠANJE:

Predpostavite, da ste običajno bolj zagovornica/zagovornik vrednote gospodarske svobode kot pa vrednote razdeljevalne pravičnosti preko državne prisile (socialna država, davki kot sredstvo zagotavljanja socialne varnosti). Ali bi bilo za vas sprejemljivo, če bi država morala ravnati tako, da bi ob zagotavljanju vse večje gospodarske svobode, družba kot celota (zasebni sektor) hkrati zagotavljala tudi vse večjo mero socialnega varstva pomoči potrebnih. Je torej za vas večanje obeh vrednot:

- A. Nesprejemljivo
- B. Manj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske pravičnosti
- C. Sprejemljivo
- D. Bolj sprejemljivo kot pa večanje zgolj vrednote gospodarske svobode ne glede na vrednoto socialne varnosti

3. VPRAŠANJE:

Ali menite, da bi morala Ustava za dolgoročno vzdržen sistem skupnega sobivanja državljanek in državljanov bolj varovati:

- A. Socialno varnost kot gospodarsko svobodo
- B. Gospodarsko svobodo kot socialno varnost

C. Obe vrednoti približno uravnoteženo, tako da vsaka od teh nasprotujočih si vrednot v pomembnem delu omeji in s tem zmanjša drugo

D. Obe vrednoti, tako da se zagotovi maksimizacija obeh na način, ki ne zahteva medsebojnih omejitev (pod predpostavko, da je slednje mogoče)

4. VPRAŠANJE:

Če bi imeli za polovico višjo plačo, kot jo imate danes, ali bi bili pripravljeni za socialno varstvo pomoči potrebnih prostovoljno prispevati za 1/3 višjo vsoto kot jo danes za ta isti namen prispevate preko prisilne davčne zakonodaje (v opisanem hipotetičnem primeru državnih davščin iz tega konkretnega naslova ne bi bilo, ostali davki pa bi bili nespremenjeni)?

- A. Da (lahko tudi kratko obrazložite) *Š toliko višjo plačo nebi imela težav prispevati nekaj več kot sedaj tudi za socialno varnost drugih, to bi bilo tudi edino moralno pravilno.*
- B. Ne (lahko tudi kratko obrazloži)
- C. Morda (lahko tudi kratko obrazložite)

5. VPRAŠANJE:

Ali bi vas motilo, če bi kljub znatno višji stopnji socialne varnosti, kot pa jo poznamo danes v okviru slovenske pravne države, med državljani glede osebnega bogastva obstajale večje razlike?

A. Da

B. Ne

C. Morda

D. Ne vem

6. VPRAŠANJE:

Ali ste seznanjeni s trenutno doktrino (vsebino odločanja) slovenskega ustavnega sodišča na področju gospodarske svobode in socialnih pravic?

A. DA

B. DA, POTEM KO MI JE BILA NA KRATKO PREDSTAVLJENA

C. NE

7. VPRAŠANJE:

Ali bi nasprotovali, če bi slovensko ustavno sodišče svoje dosedanje odločanje na tem področju dopolnilo tako, da bi sistem sčasoma ustvaril več socialne varnosti in več gospodarske svobode?

A. Da

B. Ne